

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้า แนวคิด แนวปฏิบัติ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบล แกด้า อำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม โดยนำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
4. กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง
5. ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลแกลง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

1.1 แนวคิดของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานในท้องถิ่น เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมมีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศให้แนวคิดต่างกันออกไป ดังนี้

เออร์วิน (Ervin. 1976:24) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิดตัดสินใจ แก้ไขปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วม ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม ให้การสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization. 1981:16) ได้กล่าวถึงแนวคิดของระดับการมีส่วนร่วมในลักษณะกิจกรรม 4 กิจกรรม คือ 1.การวางแผน (Planning) ประชาชนมีกิจกรรมมีส่วนร่วมนับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การ

ตั้งเป้าหมาย การกำหนดการใช้ทรัพยากร การกำหนดวิธีการติดตามและประเมินผล 2.การดำเนินการ (Implementation) ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการการบริหารทรัพยากร การกำหนดความรับผิดชอบ การจัดสรรงบประมาณ และการให้บริการ 3.การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องสามารถนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง 4.การได้รับประโยชน์ (Obtaining benefits) ประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในชุมชนนั้นๆ อาจเป็นทั้งประโยชน์ส่วนตัวหรือประโยชน์ของส่วนรวมก็ได้

ไวท์ ที. อลาสเทียร์ (White T. Alastair. 1982:56) ได้ให้คำจำกัดความว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ การได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในการพัฒนา และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจ

ซี. นอร์ทคอต พากินสัน (C. Northcote Parkinson.1984:3) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า วิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพแบบเผชิญหน้า หรือหรือหันหน้าเข้าหากัน และความสัมพันธ์แบบนี้จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีขึ้นนั้น คือการนำความรู้ความสามารถของหลายๆ คนมาผสมผสานกัน และได้การตัดสินใจที่เด็ดขาดกว่าการตัดสินใจที่พวกเขาแต่ละคนได้คิดไว้แล้ว คณะกรรมการการประชุมระบบการให้คำแนะนำและรูปแบบการปรึกษาหารือร่วมกันล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การปรับปรุงของบุคคลแต่ละคน เพื่อตำแหน่งความรับผิดชอบที่สูงขึ้น ไม่มีวิธีใดที่จะเปิดโอกาสให้คนเราได้พัฒนาปรับปรุงความรู้ความสามารถและการศึกษาได้เท่ากับการเข้าร่วมประชุม นอกจากนั้นยังทำให้เป็นคนที่ยอมรับฟังคนอื่นและลดความดื้อดึงลงได้

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540 : 27) ได้เสนอว่าการมีส่วนร่วมในองค์กร ชาวบ้านมีทั้ง ความคิด การวางแผน การปฏิบัติ การติดตามประเมินผล ตลอดจนมีสิทธิ์ที่จะได้รับผลประโยชน์จากองค์กร นับเป็นหน้าที่อันพึงมีของสมาชิกในการร่วมกลุ่มเป็นองค์กรชาวบ้าน

สมยศ นาวิการ (2540 : 80) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าทุกคนสามารถปรับปรุงงานของเขาได้ ถ้าหากเขามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเนื่องจากการบริหารแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับบุคคลและกลุ่มงาน การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงได้รับการยอมรับในการปฏิบัติงานของผู้บริหารในปัจจุบันนี้มากขึ้น

ธรรมรส โขติคุณุช (2540 : 220) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้ 1) การบริหารโดยมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบการบริหารที่ผู้บริหารใช้ยุทธศาสตร์ระดมกำลังความคิด จิตใจให้เกิดพลังการบริหาร โดยพฤติกรรมกรรมการบริหารที่เอื้อต่อรูปแบบการบริหาร 2) การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารที่องค์กรที่ได้ทั้งมือ หัวใจและความคิด เป็นการบริหารที่มีประสิทธิภาพตามความคาดหวังของการบริหาร โดยได้รับการพิสูจน์จากการวิจัยตามเงื่อนไขต่างๆ แล้ว 3) การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการจัดกิจกรรมและให้ผู้ปฏิบัติงานร่วมกันคิดร่วมกันทำ ตั้งแต่ระดับกลุ่มเล็กๆ จนกระทั่งกิจกรรมที่เป็นความรับผิดชอบมากขึ้นและมีความหมายหลากหลาย 4) การนำการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคือ ตัวผู้บริหาร บรรยากาศขององค์กร นิสัยและความคิดเห็นของผู้ร่วมงานในองค์กร

สุรัฐ ศิลปะอนันต์ (2542 : 8-11) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การศึกษาว่าการปฏิรูปการศึกษาจะต้องให้ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เริ่มตั้งแต่การวางแผน การพัฒนาสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนการติดตาม ประเมินผล โดยการปฏิรูประบบการบริหารและจัดการให้มีเอกภาพและมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยเน้นให้สถานศึกษาเป็นหน่วยงานการวางแผนยุทธศาสตร์ของการจัดการศึกษาในท้องถิ่นเปิด โอกาสให้บุคคล ครอบครัว และองค์กรชุมชน ร่วมวางแผน ระดมทรัพยากรควบคุม กำกับ ติดตาม และประเมินผล ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาและเปิด โอกาสและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้มีประสบการณ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกระดับ

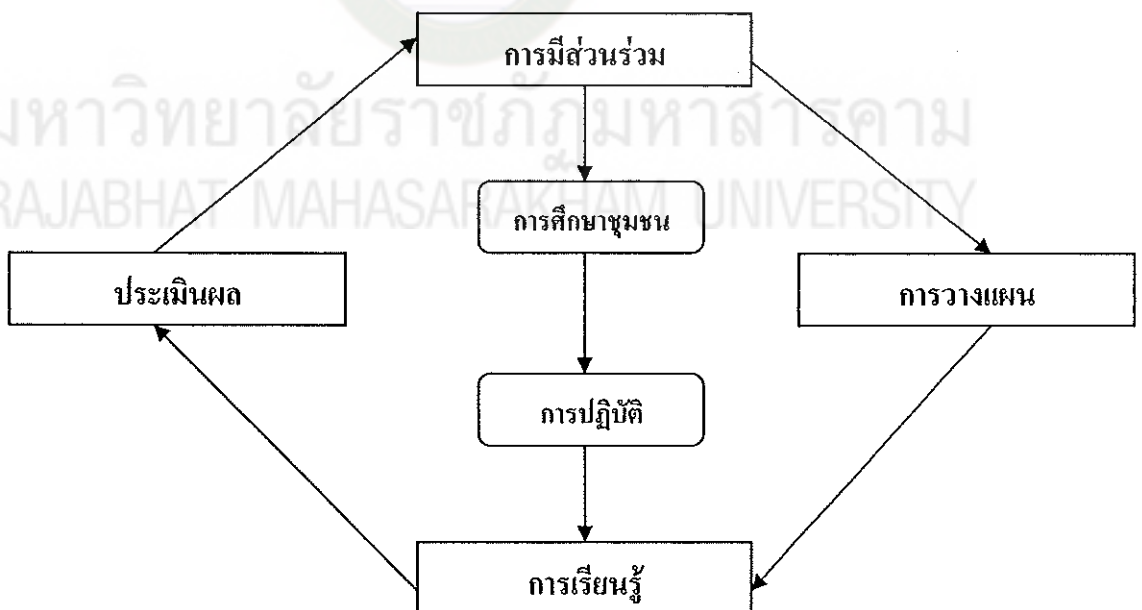
ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 135) กล่าวว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนคือการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเป็นไปตามแนวทางการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยซึ่งเปิด โอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญา และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ และเป้าหมายในเวลาเดียวกัน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2544: 58) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นกระบวนการที่รัฐส่งเสริมชักนำสนับสนุน และสร้าง โอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน

จากแนวคิดการที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมได้เสียในชุมชนทุกภาคส่วนควรมีส่วนในการดำเนินการจัดกิจกรรมของสังคมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ตัดสินร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมติดตามตรวจสอบ และประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายในเวลาเดียวกัน

1.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้/หัวใจในการเสริมพลังอำนาจแก่ชุมชน การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชน หมายถึง การเสริมสร้างให้ชุมชนมีพลังความสามารถที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ด้วยการตัดสินใจของตนเอง การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายการทำงานที่ต้องมีอยู่อย่างต่อเนื่องและถือว่าเป็นหัวใจในการทำงานกับชุมชนในทุกขั้นตอนนับตั้งแต่การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนซึ่งไม่ใช่กิจกรรมที่นักพัฒนาต้องการรู้จักชุมชนเป็นฝ่ายศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น การศึกษาชุมชนยังเป็นที่ไปเพื่อให้ชุมชนมีการศึกษาและวิเคราะห์ตนเองซึ่งนำไปสู่การหาทางเลือกในการจัดการในลักษณะของการวางแผน วางโครงการ ลงมือปฏิบัติงานและมีการติดตามงานประเมินผลการทำงาน

แผนภูมิที่ 1 การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน

ที่มา : ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 5)

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 : 183-184) กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ วรูมและยัตตัน (Vroom and Yetton) ซึ่งได้เสนอแนวคิดในการที่จะกำหนดว่าเมื่อไรควรจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและควรจะมีส่วนร่วมมากน้อยอย่างไรในการตัดสินใจ ตัวแบบ (Model) ของวรูมและยัตตันได้เสนอแนะว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างนี้ควรจะขึ้นอยู่กับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ของการกำหนดรูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการตัดสินใจนั้นได้เสนอกฎไว้ 2 กลุ่ม คือ

1. กฎกลุ่มแรกเป็นการส่งเสริมคุณภาพของการตัดสินใจ
2. กฎกลุ่มที่สองเป็นการส่งเสริมการยอมรับการตัดสินใจ

ส่วนในการตัดสินใจนั้นมีทางเลือกอยู่ 5 วิธี ตั้งแต่ผู้บริหารตัดสินใจเองคนเดียว (Unilateral) ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 5 วิธี ดังนี้

1. ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจเองลำพัง
2. ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่นแล้วตัดสินใจเอง
3. ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องเป็นรายคน แสวงหาความคิดและข้อเสนอแนะแล้วตัดสินใจเอง
4. ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดเห็นร่วมกัน โดยการอภิปรายและตัดสินใจ
5. ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาแล้วให้กลุ่มตัดสินใจ

องค์การอนามัยโลก และยูนิเซฟ (WHO / UNICEF, 1978 : 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

สรุป การมีส่วนร่วมเป็นการเสริมสร้างให้เกิดพลัง ความสามารถขององค์กรที่จะดำเนินการด้วยการตัดสินใจเอง การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายการทำงานอย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอนตั้งแต่การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและนำไปสู่การหาทางเลือกในการจัดการในลักษณะของการวางแผน วางโครงการ ลงมือปฏิบัติ และติดตามประเมินผล

1.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

สำหรับรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น มีผู้จำแนกไว้มากมายหลายรูปแบบ และแตกต่างกันออกไป

นอร์แมน เฮช. ไน และ ซิดนีย์ เวอร์บ้า (Norman H. Nie and Sidney Verba, 1975: 9-11)

ได้จำแนกลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ดังนี้คือ

1. การเลือกตั้ง (Voting) การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด สามารถที่จะแสดงให้เห็นถึงแรงสนับสนุนจากประชาชน หรือกดดันให้รัฐบาลปรับนโยบายเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนอีกครั้ง แต่ระหว่างประชาชนและผู้นำนั้นจะมีการสื่อสารกันน้อยมาก การแสดงออกของประชาชนว่าพึงพอใจต่อผู้สมัครคนใดนั้นจึงไม่ปรากฏชัดเจน ซึ่งความนิยมของประชาชน และแรงกดดันที่มีต่อตัวผู้สมัครจะเป็นผลทำให้ผู้สมัครแต่ละคนได้รับการคัดเลือก และจะเป็น เครื่องมือที่สำคัญในการควบคุมการทำงานของรัฐบาล

2. การรณรงค์การเลือกตั้ง (Campaign Activity) การรณรงค์การเลือกตั้งเป็นส่วนหนึ่งใน กระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งจะเป็นการแสดงออกอย่างเด่นชัดของประชาชนว่า นิยมหรือชมชอบ ผู้สมัครคนใดมากกว่าคนอื่นๆ และเป็นกิจกรรมที่มีความสลับซับซ้อนมากกว่าการ ไปเลือกตั้ง เพราะจะแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในลักษณะของความพึงพอใจ และทำให้ประชาชนได้เข้าไป ใกล้ชิดกับผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มากขึ้น

3. การติดต่อในฐานะพลเมือง (Citizen-initiated Contacts) ในการศึกษาการมีส่วนร่วม ทางการเมืองโดยทั่วไป มักจะมุ่งไปที่กิจกรรมในกระบวนการเลือกตั้งเท่านั้น แต่หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการเลือกตั้งก็จะพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น เราสามารถที่จะพิจารณาได้จาก กิจกรรมบางอย่างที่แตกต่างออกไปจากกิจกรรมในการเลือกตั้ง นั่นคือ การที่เข้าไปติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ โดยนำเรื่องราวต่างๆ ที่เห็นว่าน่าสนใจหรือควรปรับปรุงเข้าสู่ วาระการประชุม ก็ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างหนึ่งได้

4. การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร (Cooperative Activity) เป็นกิจกรรมที่ประชาชนเข้าไปรวมกันเป็นกลุ่ม หรือองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมและทางการเมืองคล้ายกับ การติดต่อในฐานะพลเมืองแต่จะแตกต่างที่เป็นการรวมกลุ่ม โดยที่กลุ่มอาจจะเริ่มจากคนเพียงไม่กี่คนแต่ภายหลังก็มีคนอื่นๆ ที่เห็นด้วยเข้ามาร่วมกลุ่ม ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการตระหนักถึงสิ่งที่ เกิดขึ้น โดยลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มอาจจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการกิจกรรมรวมกลุ่มถือเป็นการทางการเมืองที่เห็น ได้ชัดเจน จะมีพลังและมีผล

มากกว่าการที่บุคคล เพียงคนเดียวที่จะเข้าไปติดต่อ ซึ่งสามารถที่จะแสดงความต้องการหรือความพึงพอใจของประชาชน ที่มีอิทธิพลต่อรัฐ ได้มากยิ่งขึ้น

5. การล็อบบี้ (Lobbying) หมายถึง การที่บุคคลพยายามติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและ ผู้นำทางการเมือง โดยหาทางที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายประเด็นเรื่องที่กระทบประชาชนจำนวนมาก จะเป็นลักษณะของกิจกรรมที่มุ่งจะก่อให้เกิดแรงสนับสนุนหรือต่อต้านพระราชบัญญัติ หรือการตัดสินใจของฝ่ายบริหาร

6. การประท้วง (Protest) เป็นความพยายามที่จะสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล โดยการกระทำที่รุนแรง

7. การเข้ามีส่วนร่วมในบทบาทของผู้สื่อข่าวทางการเมือง (Communicator) หมายถึง การ ที่บุคคลจะติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง หรือส่งจดหมายแสดงความสนับสนุน ต่อผู้นำทางการเมืองในการดำเนินการที่เห็นว่าถูกต้อง หรือส่งคำประท้วงต่อการดำเนินงานที่เห็นว่า ไม่ดี รวมถึงการเข้าพูดคุยถกเถียงปัญหาทางการเมือง การให้ข่าวสารทาง การเมืองแก่เพื่อนบ้าน อีกทั้งการแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อเจ้าหน้าที่รัฐบาล เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็น ไปยัง หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนต่างๆ

8. การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผ่านกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลประโยชน์ หมายถึง กลุ่มใด ๆ ซึ่งต้องการประโยชน์เฉพาะอย่าง ประสงค์ที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ หรือต้องการที่จะ ขยายผลประโยชน์ที่มีอยู่แล้วให้กว้างขวาง ต้องการที่จะหาหลักประกันให้กับผลประโยชน์ของตน หรือประสงค์ให้มีการสนับสนุนเพิ่มพูนผลประโยชน์ของตนให้มากยิ่งขึ้น

9. การแสดงประชามติ (Referendum) เป็นการให้ประชาชนเข้าร่วมในการพิจารณาและ ตัดสินใจที่จะรับหรือไม่รับกฎหมายที่จะออกมามีผลบังคับใช้แก่ตน โดยที่กฎหมายเหล่านั้นผ่านการพิจารณาของสภาในขั้นต้นมาแล้ว ประชามติ อาจจะมี ทั้งแบบ บังคับให้ประชาชนต้องแสดงประชามติ และไม่บังคับต้องให้แสดงประชามติก็ได้ ขึ้นอยู่กับความจำเป็นว่าอย่างน้อยเพียงใด

10. การริเริ่มให้เสนอกฎหมาย ได้แก่ การชุมนุมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อทำคำร้องเสนอกฎหมายและลงมติในบัตรเลือกตั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้ผ่านกฎหมายบางอย่าง โดยไม่ต้องฟังความคิดเห็นของสภา

11. การเลือกออก (Recall) หมายถึง การให้อำนาจประชาชนในการถอดถอนเจ้าหน้าที่ ฝ่ายบริหาร หรือรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง เมื่อเห็นว่าผู้นั้นไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ของประชาชนหรือปฏิบัติตนไม่สมควร

12. การร่วมแสดงความคิดเห็น และรวมตัดสินใจ (Plebiscite) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจปัญหาที่สำคัญเมื่อรัฐบาลไม่สามารถตัดสินใจปัญหานั้นได้

ประยูร อาษานาม (2541 : 9) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ว่าการทำงานเป็นทีมมีหลายรูปแบบ เช่น คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วลักษณะการทำงานก็คล้ายๆกัน คือ มีผู้นำทีมงาน และสมาชิกทีมงาน ถ้าหากคนในทีมงานมีประสบการณ์การทำงานในรูปแบบกรรมกรก็สามารถประยุกต์ไปใช้กับงานคณะกรรมการก็จะสามารถประยุกต์ไปใช้กับงานคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานอื่นๆ

สุจิต บุญบงการ (2542: 38-39) ระบุในระบบการเมืองประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีหลายรูปแบบ แต่ทุกรูปแบบเป็นเรื่องของความสมัครใจ ปราศจากการบังคับ รูปแบบของ การมีส่วนร่วมทางการเมือง อาจมีตั้งแต่รูปแบบเล็กๆ แคลๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น การอภิปรายทางการเมือง การเขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นถึงนักการเมือง ไปจนถึงรูปแบบที่มีน้ำหนักกว้างขวางขึ้น เช่น การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การช่วยผู้สมัครรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การ ประชุมประท้วง การเดินขบวน การวิ่งเต้น เพื่อให้ผู้นำทางการเมือง ออกกฎหมายหรือยอมรับใน นโยบายที่ตนเรียกร้อง (Lobbying) ตลอดจนการเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองกลุ่มหรือองค์การทางการเมืองทั้งหลาย

องค์การอนามัยโลก และยูนิเซฟ (WHO/UNICEF. 1978 : 41-49) ได้เสนอรูปแบบของกระบวนการการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนคือ

1. การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และประกาศสำคัญ คือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง
2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและบริหาร การใช้ทรัพยากรมีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน
3. การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ประโยชน์ได้

4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียมกันโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff. 1980 : 213-218) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนทรัพยากรการบริหาร การประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefita) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

สรุป รูปแบบการมีส่วนร่วมถ้าจำแนกตามประเภทได้ 4 ชั้น คือ 1) การริเริ่มการวางแผน 2) การดำเนินงาน 3) การร่วมรับผลประโยชน์และ 4) การประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งจำแนกตามระดับได้ 3 ระดับ คือ 1) ระดับการตัดสินใจ 2) ระดับความร่วมมือและ 3) ระดับการได้รับผลประโยชน์

1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ได้มีนักวิชาการด้านเศรษฐกิจ นักวิชาด้านพัฒนาชุมชน นักวิชาการการปกครองซึ่งต่างก็ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมไว้

ธงชัย จันทร์รุ่งเรือง (2541: 39) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้ 1. ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคมด้านหมู่บ้าน การรู้สึว่าตนเองมีความสำคัญต่อหมู่บ้านและการมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรม 2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ และการเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน ไม่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนใน โครงการ 3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความต้องการมีเกียรติ และการได้รับการชักชวนจากกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ และพัฒนากรอำเภอ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 7) กล่าวว่า ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมหมายความว่า หากภาครัฐซึ่งเคยมีบทบาทหนักในการพัฒนาอยู่เดิมลดบทบาทลงแล้วภาคประชาชนมีบทบาทในการพัฒนามากขึ้นมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางควรพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่

1. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐในระดับนโยบายมาตรการ และระดับการปฏิบัติที่เอื้ออำนวยหรือสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาเป็นระบอบเปิดที่มีความเป็นประชาธิปไตยมีความโปร่งใสรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายและมีการตรวจสอบได้

2. ปัจจัยด้านประชาชน ประชาชนมีความสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วม มีความสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาที่เป็นผลจากประสบการณ์ และการเรียนรู้ร่วมทั้งมีการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และประชาสังคม

3. ปัจจัยค่านักพัฒนาและองค์การพัฒนา มีบทบาทในการกระตุ้นส่งเสริมเอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนา สนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรตลอดจนร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977 : 6) ได้เสนอเกี่ยวกับปัจจัยในการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาแยกออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. กิจกรรมการมีส่วนร่วมว่าทำอะไรบ้าง ใครเป็นผู้ทำและทำด้วยวิธีการอย่างไร ซึ่งโคเฮนและอัฟฮอฟ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐาน 3 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 มีส่วนร่วมในเรื่องอะไร (What Participation are We Consumed with?) จัดว่าเป็นประเภทหรือลักษณะการมีส่วนร่วม (Kinds of Participation) แยกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in Decision Making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Participation in Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Whose participation in Evaluation)

มิติที่ 2 ใครที่เข้ามามีส่วนร่วม (Whose Participation are We Consumed with?) กล่าวถึง “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (Popular participation) ได้จำแนกกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็น 4 กลุ่มได้แก่

1. ผู้ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น (Local Resident, or Local People)
2. ผู้นำท้องถิ่น (Local Leaders)
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ (Government Personnel)
4. คนต่างชาติ (Foreign Personnel)

กลุ่มคนทั้ง 4 กลุ่ม ดังกล่าว มีคุณลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจาก

1. เพศ
2. อายุ
3. สถานภาพทางครอบครัว
4. การศึกษา

การแบ่งกลุ่มในสังคม ได้แก่ กลุ่มชนชาติ เผ่า เชื้อชาติ ศาสนาที่นับถือ ชั้นวรรณะ ภาษาที่ใช้ แหล่งกำหนดและอื่นๆ

มติที่ 3 การมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร (How is Participation Occurring with in the Project?) โดยมีประเด็นที่ควรพิจารณา 4 ประเด็น คือ

1. พื้นฐานของการมีส่วนร่วม พิจารณาเกี่ยวกับ
 - 1.1 แรงที่กระทำให้เกิดการมีส่วนร่วม มาจากเบื้องบน หรือเบื้องล่าง
 - 1.2 แรงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมาจากที่ใด
2. รูปแบบของการมีส่วนร่วม พิจารณาเกี่ยวกับ
 - 2.1 รูปแบบขององค์กร
 - 2.2 การมีส่วนร่วม โดยตรงหรือโดยอ้อม
3. ขอบเขตของการมีส่วนร่วม พิจารณาเกี่ยวกับ
 - 3.1 ระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วม
 - 3.2 ช่วงของกิจกรรม
4. ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วม
 - 4.1 การใช้อำนาจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - 4.2 ปฏิสัมพันธ์ของคุณลักษณะต่างๆ ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

2. พิจารณาถึงบริบทของการมีส่วนร่วม ได้แก่ คุณลักษณะของโครงการที่กระทบต่อการมีส่วนร่วม กับสภาพแวดล้อมที่กระทบต่อการมีส่วนร่วม คุณลักษณะของโครงการที่มีผลกระทบต่อความร่วมมือ (Effects of Project Characteristics on Participation) ได้แก่

- 2.1 ผลกระทบของสิ่งนำเข้าสู่โครงการ (Entry Effect) ได้แก่
 - 2.1.1 ความซับซ้อนของเทคโนโลยีในโครงการ เช่น โครงการเงินกู้ที่ให้โอกาสเฉพาะผู้ที่มีที่ดินมาค้ำประกันเงินกู้

2.2 ผลกระทบของประโยชน์จากโครงการ (Benefit Effect) เช่น เรื่องการชลประทานที่สามารถแจกจ่ายน้ำให้กับเกษตรกรใช้ประโยชน์อย่างรวดเร็ว จะดูเหมือนว่าเป็นสิ่งที่ประเมินได้ง่ายกว่าโครงการที่ออกแบบเป็นอย่างดี จนมั่นใจได้ว่าจะสามารถแจกจ่ายน้ำได้ในปีที่แห้งแล้ง (แต่ต้องคอยนาน) ได้แก่

2.2.1 ความเป็นไปได้ของประโยชน์ที่จะได้รับ (Probability) โครงการที่แนะนำให้ปลูกพืชชนิดใหม่แต่มีความเสี่ยงสูง (ผลประโยชน์สูง) ย่อมจะประเมินผลได้ยากกว่าโครงการที่แนะนำให้ปลูกพืชชนิดที่มีความเสี่ยงต่ำ (ผลประโยชน์ไม่สูงนัก)

2.2.2 ผลกระทบที่ได้รับทันที (Immediacy) เช่น โครงการอาหารที่ใช้วิธีการแจกอาหารเพิ่มย่อมประเมินได้ง่ายกว่าการแนะนำพืชชนิดใหม่ที่ให้คุณค่าทางอาหารมากกว่า (แต่ในปริมาณที่เท่าเดิม)

2.2.3 การกระจายผลประโยชน์ (Distribution) เช่น การให้บริการคลินิกเคลื่อนที่ประชาชนสามารถใช้บริการได้ง่ายกว่าการให้บริการที่เป็นสากลแต่ยากที่จะเข้าใช้บริการ

2.1 ผลกระทบของการออกแบบ (Design Effects) ได้แก่

2.3.1 การเชื่อมโยงโครงการ (Programmer Linkages) เช่น โครงการพัฒนาชนบทแบบเบ็ดเสร็จซึ่งมีหลายโครงการผสมผสานกันย่อมประเมินได้ยากกว่าโครงการที่มีกิจกรรมและวัตถุประสงค์เดียวกัน

2.3.2 ความยืดหยุ่นของโครงการ (Programmer Flexibility) เช่น โครงการก่อสร้างถนนจากฟาร์มไปสู่ตลาด ที่ได้มีการวางแผนไว้อย่างละเอียดและค่อนข้างแน่นอนตายตัวย่อมประเมินได้ง่ายกว่าโครงการยืดหยุ่นและต้องคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ ความต้องการเกี่ยวกับประเภทของถนน สถานที่ที่จะสร้าง รวมถึงวิธีการดำเนินงานเพื่อให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการที่แสดงถึงการมีส่วนร่วม

2.3.3 ความสามารถในการเข้าถึงในแง่ของการบริหาร (Administrative Accessibility) เช่น การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการศึกษาของท้องถิ่น การประเมินในเรื่องนี้ย่อมจะยากกว่าโครงการที่มีฝ่ายบริหารเข้ามาแทรกแซงน้อยกว่า กล่าวคือ ปริมาณการมีส่วนร่วมจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับโครงสร้างของการบริหารโครงการ

2.3.4 ความครอบคลุมในแง่บริหาร (Administrative Coverage) เช่น กรณีที่มีคณะทำงาน (Staff) อยู่ไม่เพียงพอทำให้การบริหารและการติดต่อกับผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมทำได้อย่างจำกัด การดำเนินงานเช่นนี้ย่อมเป็นข้อขัดขวางต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

2.2 ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วม (Task Environment) ได้แก่

2.4.1 ปัจจัยด้านกายภาพและชีวภาพ (Physical and Biological Factors)

2.4.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic Factors)

2.4.3 ปัจจัยด้านการเมือง (Political Factors)

2.4.4 ปัจจัยด้านสังคม (Social Factors)

2.4.5 ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Cultural Factors)

2.4.6 ปัจจัยด้านประวัติความเป็นมา (Historical Factors)

ไพรัช อรรถกมานนท์ (2545 : 13) ศึกษาพบว่าปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมเพศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม โดยเพศชายจะมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง ส่วนอายุและรายได้ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ด้านระดับการศึกษาผลการศึกษามีทั้งปัจจัยและไม่เป็นปัจจัยที่ขึ้นอยู่กับด้านหรือสถานการณ์ที่เข้าร่วมขนาดของ โรงเรียนก็เป็นปัจจัยของการมีส่วนร่วม โรงเรียนขนาดใหญ่มีส่วนร่วมมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมมากจะมีส่วนร่วมสูงกว่าโรงเรียนที่จัดกิจกรรมน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าประสบการณ์เป็นสมาชิกของกลุ่มในทางการเมืองหรือสมาชิกกลุ่มการเมืองหรือผู้ประกอบการที่เป็นสมาชิกกลุ่มการเมืองจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่เคยเป็นกลุ่มสมาชิกการเมืองส่วนปัจจัยทางจิตวิทยาและสังคมพบว่าผู้มีเจตคติที่ดีจะถูกชักจูงให้มีส่วนร่วมมากกว่าและได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้ในเรื่องนั้นๆ ก็จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมได้มากเช่นกัน

จากข้อมูลเบื้องต้น สรุป ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Factor) ดังนี้

1.ระบบการเมือง (Political System) ระบบการเมืองเป็นตัวกำหนดว่าประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด เช่น

1.1 การเมืองระบอบประชาธิปไตย (Democracy) จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเสรี

1.2 การเมืองระบบคอมมิวนิสต์ (Communist) เป็นประเทศที่รวมศูนย์อำนาจและเป็นการเมืองแบบปิด เช่น คิวบา เกาหลีเหนือ และจีน

1.3 การเมืองแบบเผด็จการ (Dictatorship) เป็นการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจโดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกผู้ประกอบการ เช่น พม่า

2. วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) มีความสำคัญต่อระบบการเมืองมาก หลักการประชาธิปไตยคือ หลักความเท่าเทียมกัน (Equal Right/ Rule of Law) ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายในเมืองไทย (Law Enforcement) จะอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันน้อย เพราะคนที่มีอำนาจ มีตำแหน่งสูง และมีสถานะทางสังคมที่ดีจะได้รับอภิสิทธิ์ ส่งผลไปยังระบบการเมืองการปกครอง เช่น ข้าราชการบำนาญคิดว่าผิดกฎหมาย แต่ถูกศิษย์ที่เป็นตำรวจจรรยาไม่จับอาจารย์ผู้สอนที่ขโมยฝ่าไฟแดง วัฒนธรรมเหล่านี้จะส่งผลไปยังการเลือกตั้งและการเมืองของไทยด้วย

3. โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic & Social Structure)

3.1 ความยากจน คนที่หาเช้ากินค่ำจะไม่มีเวลาไปสนใจการเมือง

3.2 ระดับการศึกษา คนที่ได้รับการศึกษาสูงจะมีโอกาสตัดสินใจเลือกผู้ปกครองดีกว่าคนที่ได้รับการศึกษาน้อย ซึ่งความยากจนและระดับการศึกษาจะส่งผลต่อความเข้าใจในระบบการเมือง

4. สิ่งแวดล้อมจากภายนอก (External Faction)

4.1 การรับรู้ข่าวสารจากประเทศอื่นๆ เช่น BBC CNN มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเรียกร้องทางการเมืองมากขึ้น กรณีรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 ส่งผลด้านลบต่อเมืองไทยเป็นอย่างมาก

4.2 การเรียกร้องปกครองตนเอง เช่น ดิมอร์ตะวันออกต่อสู้เรียกร้องจนได้รับเอกราชจากอินโดนีเซีย หรือกลุ่มอาบูซายาฟที่เรียกร้องปกครองตนเองจากฟิลิปปินส์

สรุป ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ปัจจัยภายในบุคคลคือความเชื่อความศรัทธาที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ และปัจจัยภายนอกคือถูกชักจูง หรือถูกบังคับจากคนอื่น ตลอดจนผลประโยชน์และความรู้สึกพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งกายและใจ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้ความหมายคำว่า “การมีส่วนร่วม” ที่หลากหลายและมีความหมายแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลดังนี้

ยูกิ (Yuki.1981:33) ได้ให้คำจำกัดความของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ มีอิสระในการทำงานตลอด จนมีสิทธิในการเสนอแนะความคิดเห็นเพื่อร่วมกันแก้ไข

อลาสเทียร์ (Alastair. 1982:2) ได้ให้คำจำกัดความว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 มิติ คือ มิติหนึ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรหรือไม่ควร มิติที่สองการมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา โดยลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สาม การมีส่วนร่วมในการแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และมิติที่สี่การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในการดำเนินงาน

สมพันธ์ เตชะอธิก (2531 : 63) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมและการพึ่งพากันของชาวบ้านว่าจำเป็นต้องเข้าร่วมกระบวนการของการพัฒนาตั้งแต่เริ่มคิดแลกเปลี่ยนความคิดในโครงการต่างๆ การตัดสินใจทำหรือไม่ทำและดำเนินการ โดยคำนึงถึง ผลประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่เน้นการพึ่งตนเองมากกว่าที่จะคิดพึ่งพจากคนภายนอก

อकिन รพีพัฒน์ (2532 : 20) ได้ให้ความหมาย ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการ การพัฒนาว่าประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์หาสาเหตุ ที่มาของปัญหา การเลือกวิธีการ และการวางแผนในการแก้ปัญหา การดำเนินการตามแผน สุดท้ายคือ การประเมินผลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดความสำคัญในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา สรุปได้ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมพัฒนาสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์และเสนอความต้องการมากขึ้น
3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยการมีส่วนร่วม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานเพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ตลอดไป

ธรรมรส โชติคุณุช (2540 : 24) กล่าวว่าไว้ว่าธรรมชาติของการมีส่วนร่วมในการบริหาร หรือการบริหาร โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วม นั้น เป็นการยากที่จะใช้คำอธิบายที่ชัดเจนทุกแง่ทุกมุมของท่านได้ให้นิยามไว้ว่า “Participation is group mental and emotion involvement of persons in group situation that encourage them to contribute to group goals and share responsibility for them”. โดยคำจำกัดความดังกล่าวได้เน้นประเด็นที่สำคัญไว้ 3 ประการคือ การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมช่วย และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ

เสน่ห์ จามริก (2540 : 20) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วม ต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหาร่วมในการเลือกวิธีการ และวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหา ร่วมในการดำเนินงานตามแผน และร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จ และหมายถึงการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมจัดทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น และเป็นการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ

สุชาติ อรุณวุฒิวงศ์ (2541 : 15) ได้อธิบายความหมาย ของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่ประชาชน กลุ่ม หรือชุมชน ได้พัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคมและในการมีส่วนร่วมนั้นประชาชนจะได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาที่แสดงออกในรูปของการตัดสินใจการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตนเอง

พิณสุดา สิริธรังศรี (2541 : 16) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ชุมชนในรูปแบบบุคคล กลุ่มชน ชมรมสมาคม และองค์กรในรูปแบบต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน เป็นกระบวนการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้มีการตัดสินใจ ในกิจการใดๆ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน

ภัทรนันท์ พัตติยะ (2541 : 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มนั้น ทำกิจกรรมภารกิจร่วมกัน รวมทั้งให้เกิดความรับผิดชอบต่อกลุ่มด้วยทำให้เกิดผลสำเร็จในงานนั้นๆ เป็นอย่างดี

นาวิน พรหมใจสา (2545 : 20) การมีส่วนร่วม หมายถึง บทบาทหรือพฤติกรรมการสร้าง ความเข้าใจ ทักษะในการทำงาน มีความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ในการติดต่อสื่อสาร ทำงานร่วมกับคนอื่นได้ตามจุดมุ่งหมาย

ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล (2545 : 41-42) ได้กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและ ภาคสังคมในการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบมักจะเกิดขึ้นจากสาเหตุหลัก 3 ประการด้วยกันคือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความ ห่วงกังวลของบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ของส่วนร่วม

2. ความเดือดร้อนและไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีผลต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงร่วมใจกันที่จะเปลี่ยนแปลง กลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึง ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอ ที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการ สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

สรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่มีความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคล ในกลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้องนั้นเป็นเหตุเร้าใจให้ร่วมดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มให้ บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยเกิดความรู้ที่รับผิดชอบต่อกลุ่มด้วย และการมีส่วนร่วมของ ชุมชนกับสถานศึกษาคือการที่ประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่ม การ พิจารณา การตัดสินใจ วางแผน การปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อ สถานศึกษาและตัวของประชาชนเอง

2.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545 : 243) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในแต่ละท้องที่มีลักษณะการดำเนินการดังนี้

1. เป็นการทำงานที่มีหลายคน มาทำงานช่วยเหลือกัน โดยแต่ละคนมีความ เต็มใจและพร้อมที่จะมาร่วมกันทำงาน ไม่ใช่เป็นการมาร่วมโดยบังเอิญ โดยไม่ตั้งใจแต่เป็นการ ร่วมกันอย่างจริงจัง จึงจะทำให้การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงไปอย่างต่อเนื่อง

2. คนที่มีส่วนร่วมจะต้องรู้และเข้าใจเป้าหมายของการมีส่วนร่วม หรือ บางครั้งอาจมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายเลขก็ได้ อันจะเป็นผลให้เกิดความผูกพันใน เป้าหมายให้สำเร็จผลตามความต้องการ

3. ระหว่างการมีส่วนร่วมในการทำงาน จะต้องมีการติดต่อ พูดยาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอยู่เสมอ การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้มาร่วมกันทำงานเป็นสิ่งจำเป็น การทำงานจึงจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผู้นำหรือผู้ปกครองต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารการอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายใต้การบริหารปกครองตนเอง

4. เป็นการทำงานที่มีการแบ่งงานกันทำ การทำงานร่วมกันหลายๆ คนจำเป็นต้องแบ่งงานกันทำตามลักษณะของงานทั้งนี้เพื่อให้งานแต่ละส่วนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมีการใช้ทรัพยากรกำลังคนอย่างเต็มที่โดยจะต้องมีการตกลงกันว่าใครเป็นผู้กระทำ ทำอย่างไรบ้าง และกำหนดเวลานัดหมายกันอย่างไร

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากความสนใจร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกันและต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน

2.3 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545 : 243-244) การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อการบริหารการปกครอง พอสรุปได้ในประเด็นสำคัญดังนี้

1. ทำให้ได้แนวทางแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น กล่าวคือ การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาการพัฒนาแต่ละท้องถิ่นควรที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนในการเสนอความคิดเห็นของตน ประชาชนจะรู้ดีว่าความต้องการของตนคืออะไร ทำให้สามารถกำหนดแนวทาง เพื่อตอบสนองความต้องการ ได้เหมาะสม สามารถแก้ปัญหาได้ถูกจุดและตรงประเด็น

2. ทำให้ประชาชนต้องผูกมัดตนเองกับสิ่งที่ตนมีส่วนร่วมเมื่อประชาชนได้เสนอแนวทางพัฒนาท้องถิ่นแล้ว เขาย่อมรู้สึกผูกมัดตนเองที่จะต้องดำเนินกิจกรรมบางประการอันจำเป็นทำให้สิ่งที่เสนอแนะมาปฏิบัติให้บรรลุ ประชาชนจะร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

3. ทำให้ประชาชนรู้สึกรัก และหวงแหนในพื้นที่ของตนจากข้อ 2 เมื่อประชาชนผูกมัดตนเองกับสิ่งที่ตนเสนอแนะและร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติงานแล้วจะก่อให้เกิดผลต่อมาก็คือความรักและความภูมิใจและความหวงแหนในพื้นที่ของตน ได้มีส่วนทำให้ท้องถิ่นเจริญรุ่งเรืองและพัฒนาขึ้น

4. ทำให้แบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลาง ประชาชนมีส่วนร่วมต่างๆ เท่ากับรับหลักการ ในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นที่ แต่ละแห่ง เมื่อประชาชนในท้องถิ่นที่สามารถดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเองก็จะทำให้แบ่งเบาภาระของรัฐบาล รัฐบาลก็ย่อมมีเวลามากขึ้นที่จะ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศต่อไป

5. ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น สิ่งจำเป็นต่อความสัมฤทธิ์ผลในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เมื่อประชาชนในระดับ ตำบลเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ย่อมเป็นการปลูกฝังเบื้องต้นและเป็นพื้นฐานใน การปกครองระบอบประชาธิปไตยในระดับประเทศชาติต่อไป

ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล (2545 : 42-43) กล่าวว่า ลักษณะโดยทั่วไปของกระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมสาธารณะ (Public Participation) เป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่น้อยที่สุด คือ ได้รับฟังข้อมูลข่าวสารว่ารัฐจะทำอะไร ประชาชนมีหน้าที่ระดับสูงขึ้นมาเป็นระดับการมี ส่วนร่วมที่ประชาชนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นในโครงการต่างๆ เหล่านั้นจะปรับปรุงหรือ เปลี่ยนแปลงอย่างไร กระบวนการตรงนี้คือ กระบวนการประชาพิจารณ์ เป็นกระบวนการรับฟัง ความคิดเห็น การตัดสินใจยังเป็นเรื่องของรัฐคือ รัฐอาจจะเชื่อคำวิจารณ์ของประชาชนหรือ อาจจะไม่เห็นด้วยกับความเห็นของประชาชนก็ได้ กรณีที่รัฐตัดสินใจไม่ตรงกับความเห็นของ ประชาชน รัฐต้องอธิบายให้ประชาชนฟังว่าทำไมรัฐจึงทำการตัดสินใจดังกล่าวขัดแย้งกับ ความเห็นของประชาชนกระบวนการระดับที่สูงขึ้นมาในกระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณะ คือการที่ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมที่จะตัดสินใจตั้งแต่เริ่มต้น โครงการ ตั้งแต่เริ่มที่จะ รับฟังปัญหา ร่วมคิด ร่วมหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ไปจนกระทั่งเมื่อ โครงการต่างๆ เกิดขึ้นก็มีบทบาทติดตามมาโดยตลอด กระบวนการตรงนี้ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่อาจ เรียกว่า การสร้างหรือแสวงหาฉันทามติ (Seek consensus or Consensus Building or Consent Building) ตลอดกระบวนการนี้และกระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะที่สูงสุด คือ กระบวนการ ที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะตัดสินใจด้วยตนเองทีละคน การตัดสินใจในกรณีนี้จะเรียกว่าการลงประชามติ (Referendum) กระบวนการลงประชามติ มีประโยชน์ในกรณีเรื่องที่จะ ตัดสินใจนั้นชัดเจนและไม่ซับซ้อน แต่อาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งมากในกรณีที่ ประชาชนไม่เข้าใจกระบวนการตัดสินใจดังกล่าว หรือปัญหาที่การตัดสินใจซับซ้อนเกินกว่าที่ จะตัดสินใจ โดยเพียงการรับหรือ ไม่รับอนุญาตหรือไม่อนุญาต ทำหรือไม่ทำเท่านั้น เช่น กรณี การลงมติของ “แคเวเบคซิตี้” หรือ “ติมอร์ตะวันออก” โดยที่เมืองแคเวเบคนั้นได้เปิดโอกาสให้ ประชาชนตัดสินใจว่าจะเลือกอยู่กับฝรั่งเศสหรือแคนาดา ซึ่งผลจากการทำประชามติได้แสดง

ออกมาทั้งสองฝ่ายมีจำนวนใกล้เคียงกัน แต่ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ได้มีความรุนแรงเกิดขึ้นมาแต่ประการใด ตรงกันข้ามกับกรณีของติมอร์ตะวันออกที่ได้จัดให้มีการลงประชามติ ซึ่งให้ได้มาซึ่งเอกราช ซึ่งเมื่อมีการลงประชามติแล้วได้เกิดความขัดแย้งรุนแรงตามมา

ดังนั้นจากกรณีดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าในความเป็นจริงนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและละเอียดอ่อน รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในแต่ละลักษณะต่างข้อเด่น ข้อด้อยที่แตกต่างกันออกไปเพราะฉะนั้นจึงควรมีการศึกษา การเตรียมการ และดำเนินการให้ถูกต้องเหมาะสม เพื่อป้องกันและแก้ไขผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ อันอาจจะเกิดขึ้นตามมา

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคสังคมที่กำลังได้รับความสนใจและในหลายๆประเทศได้กำหนดให้มีขึ้นรวมทั้งประเทศไทยก็คือ กระบวนการมีส่วนร่วม ในลักษณะของการให้ข้อคิดเห็นหรือที่เรียกว่าประชาพิจารณ์หรือการมีส่วนร่วมสาธารณะ

2.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิชาการได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2545 : 380-381) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการมากพอสมควร อย่างไรก็ตามข้อดีของการมีส่วนร่วมคือ ก่อให้เกิดการผลิตนโยบายและการบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสาธารณะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้นโดยมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้นๆ ได้อยู่เสมอ สาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่ ซึ่งอาจจะปิดบังไม่ให้เกิดการมองเห็นทางออกที่มีประสิทธิภาพที่สุด บ่อยครั้งกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดการพิจารณา ถึงทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่ได้เคยใช้กันมาในอดีต สาธารณชนมักมีข้อมูลที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ

2. ลดค่าใช้จ่ายในการสูญเสียเวลา โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบมักจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้นสามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะดูว่าสิ้นเปลืองและเสียเวลาที่จะตัดสินใจได้ แต่ว่าเมื่อตัดสินใจแล้วจะนำมาสู่การปฏิบัติอาจจะเป็นวิธีการที่ประหยัดกว่า การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำไปอย่างรวดเร็วและดูเหมือนจะไม่สิ้นเปลืองอาจจะเสียเวลาค่าใช้จ่ายมากถ้าการตัดสินใจนั้นไม่ได้เกิดจากข้อตกลงระหว่างกลุ่มหรือความเห็นชอบในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องได้ แต่กลับนำไปสู่ความขัดแย้งของประชาชนอย่างต่อเนื่องมากขึ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผลในการตัดสินใจนั้นๆ วิธีการลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ ทำให้เกิดการนำไปปฏิบัติทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายซึ่งโดยทั่วไปมักจะแพงกว่า ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดทำการดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระยะต้น

3. การสร้างฉันทามติ โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาวและการยอมรับระหว่างกลุ่มซึ่งก่อนหน้านี้อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันคนละทาง การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณีลดความขัดแย้งทางการเมืองและก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. ความสำเร็จและผลในการปฏิบัติโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้เรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของของการตัดสินใจ และครั้งหนึ่งเมื่อได้เริ่มตัดสินใจแล้วเขาก็ยอมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติได้เพียงแต่จะมีความสนับสนุนทางการเมืองต่อการนำไปปฏิบัติแต่กลุ่มและปัจเจกชนอาจจะกระตือรือร้น ในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5. การหลีกเลี่ยงหรือเผชิญหน้าหรือขัดแย้งที่รุนแรง ความขัดแย้งในโครงการอาจนำไปสู่ปฏิปักษ์อันยากที่จะแก้ไข กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คู่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่ม และความหวังกังวลที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนแต่ต้น สามารถเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้ก็คือการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ใช่ยาวิเศษมัน ไม่อาจที่จะลดหรือกำจัดความขัดแย้งในทุกๆ กรณี

6. ความน่าเชื่อถือและความเป็นธรรม โดยทั่วไปแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรมและการดำรงอยู่ของความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ก็จะต้องให้กระบวนการตัดสินใจซึ่งโปร่งใสและน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน โครงการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุการณ์ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจนั้นๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพที่ยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนในสังคม แต่ยังคงมีคำถามที่เกิดขึ้นคือกลไกหรือเครื่องมือหรือมาตรการทางการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเหมาะสมเพียงพอแล้วหรือยัง

2.5 ขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545 : 245-246) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะต้องร่วมกันคิดและร่วมกันทำให้บรรลุผลตามต้องการ ซึ่งประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการปกครองระดับตำบลได้ โดย

1. การมีส่วนร่วมในการเลือกตัวแทน เนื่องจากในแต่ละตำบลมักจะมีประชาชนในท้องที่เป็นจำนวนมากเกินกว่าประชาชนแต่ละคนจะสามารถดำเนินการแต่ละอย่างได้ครบถ้วน จึงจำเป็นจะต้องเลือกตัวแทนของตนขึ้นมาทำหน้าที่แทนตนในการรักษาผลประโยชน์ ความเป็นอยู่และปากท้องของตน ตัวแทนเหล่านี้มักจะเป็นคนที่ประชาชนในท้องที่นับถือและสามารถปกป้องผลประโยชน์ได้และบุคคลที่จะเป็นตัวแทนในระดับตำบลได้จะต้องผ่านการเลือกจากประชาชนในท้องที่นั้นๆ เช่น กำนัน กรรมการสภาตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น หรือบุคคลที่เป็นตัวแทนของประชาชนได้คัดเลือกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือ เช่น สารวัติกำนัน แพทย์ประจำตำบล เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมในตำแหน่งต่างๆ นอกเหนือจากการมีส่วนร่วมในการเลือกตัวแทนแล้วประชาชนมีคุณสมบัติเหมาะสมหรือมีความถนัดที่จะทำกิจกรรมสาธารณะก็สามารถเสนอตัวเข้ามารับตำแหน่งต่างๆ ทั้งที่เป็นตำแหน่งที่อาศัยการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรงและตำแหน่งที่ตัวแทนของประชาชนได้เลือกขึ้น

3. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ประชาชนในท้องที่ยังมีโอกาสแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับกิจกรรมของส่วนรวมด้วยซึ่งสามารถแสดงความคิดเห็นได้ในการต่างๆ กันคือ

3.1 แสดงความคิดเห็นในที่ประชุมเมื่อมีการประชุม ประชาชนควรร่วมรับฟัง และแสดงความคิดเห็นเพื่อเสนอแนวทางแก้ไขต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นและส่วนรวม นอกจากนี้ประชาชนยังอาจให้ข้อเท็จจริงบางอย่างเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจของผู้รับผิดชอบในเรื่องนั้นต่อไป

3.2 ร่วมสอดส่องกิจกรรมสาธารณะ กล่าวว่า ประชาชนในตำบลควรสนใจ การดำเนินกิจกรรมสาธารณะที่ถือว่าเกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและคนอื่น ๆ ในตำบล เช่น โรคระบาดที่เกิดขึ้นจากสัตว์ เป็นต้น

3.3 ร่วมค้นหาข้อเท็จจริงและร่วมตัดสินใจ ในกรณีที่เกิดปัญหาขึ้นแต่ยังไม่พบข้อเท็จจริงที่แน่ชัด เจ้าหน้าที่ปกครองตำบลอาจเชิญให้ประชาชนบางคนร่วมค้นหาข้อเท็จจริง ประกอบการตัดสินใจก็ได้ เช่น การจัดตั้งกรรมการเพื่อศึกษาวิธีป้องกันโจรผู้ร้ายในหน้าแล้ง เป็นต้น

3.4 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นจะต้องอาศัย กำลังความคิดที่ประชาชนแต่ละคนร่วมกันแสดงความคิดเห็นหาแนวทางที่เหมาะสมกับการพัฒนาท้องถิ่นและต้องอาศัยกำลังกายเป็นสำคัญอีกด้วย ถ้าประชาชนแต่ละคนคิดไม่ทำถึงแม้แนวทางที่จะพัฒนานั้นคืออะไรก็ไม่อาจประสบความสำเร็จได้ ประชาชนจึงต้องร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาท้องถิ่นของตน โดยอาจจะร่วมกันเสียสละแรงงานหรือบริจาคทุนทรัพย์ก็ได้

3.5 การมีส่วนร่วมในด้านอื่นๆ นอกจากการมีส่วนร่วมข้างต้นแล้วยังมีส่วนร่วมในด้านอื่นๆ อีกที่สำคัญคือการรวมกลุ่มในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การจัดงานประเพณีต่างๆ ของตำบล อันจะเป็นผลให้ประชาชนในตำบลเกิดความรักใคร่ สามัคคี มีความภูมิใจในพื้นที่ของตน หรืออาจจะมีส่วนร่วมในการแสดงออกเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่างๆ ในทิศทางที่ดีขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อตำบลของตน

2.6 การมีส่วนร่วมของประชาชนกับระบอบประชาธิปไตย

บรรศักดิ์ อูวรรณโณ (2545 : 375) กล่าวว่า ระบอบการเมืองการปกครองแนวทางประชาธิปไตย นับได้ว่าเป็นระบอบการปกครองที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด เมื่อเทียบกับการปกครองแบบอื่นๆ เช่น ระบอบอำนาจนิยมและระบอบเผด็จการ เป็นต้น แม้ว่าจะบอบประชาธิปไตยจะเป็นการปกครองที่นานาประเทศทั่วโลกนำไปใช้กันอย่างกว้างขวาง แต่ยังมีระดับความแตกต่างของการใช้ในบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่แตกต่างกันอย่างมากมาย ระบอบประชาธิปไตยที่ได้นำไปใช้นั้นเรียกได้ว่าเป็นระบอบประชาธิปไตยทางอ้อมหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Indirect or Representative Democracy) แต่มักเกิดคำถามใน

ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนว่าได้สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงหรือไม่ เนื่องจากระบอบนี้หลังจากที่ประชาชนใช้สิทธิในการเลือกผู้แทนแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนก็ยุติลงเพียงแค่นั้นการกำหนดนโยบายของประเทศเรื่องของฝ่ายบริหารและนักการเมืองเท่านั้นซึ่งบ่อยครั้งที่นโยบายต่างๆ ที่ออกมาจากรัฐบาล ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน ซึ่งภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ประชาชนจะต้องรอจนกว่าจะมีการเลือกตั้งใหม่ เพื่อแสดงเจตจำนงของตนต่อแนวนโยบายที่ต้องการ

ดังนั้นจึงได้เกิดการนิยามศัพท์ขึ้นมาใหม่ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” เพื่อให้บรรลุอุดมการณ์ประชาธิปไตย ที่ว่าเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชน เพื่อให้ประชาชนให้เป็นแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) นั้นเป็นความพยายามที่จะสอดใส่แนวคิดของการมีส่วนร่วมเข้าไปในระบอบการปกครอง โดยการมีส่วนร่วมนั้นมีความหมายแต่เพียงการมีส่วนร่วมในขณะที่มีการเลือกตั้ง

โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง การบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติที่กระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นให้คำแนะนำ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

ดังนั้นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีอำนาจในการตัดสินใจไม่เป็นของคนจำนวนน้อย แต่อำนาจได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชนเพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสที่จะแสดงความต้องการของตน ต่อกิจกรรมส่วนร่วมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจัดเป็นการกระจายอำนาจและการมีประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางของกระบวนการทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ดังนั้นการมีส่วนร่วมนับเป็นการที่มีความสำคัญในระบอบประชาธิปไตยการมีส่วนร่วมในการแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือเป็นการสื่อสารสองทางทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลกันในระหว่างผู้มีส่วนได้เสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริม ธรรมชาติปลอดจากการบริหาร หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงาน ผู้บริหารและทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมือง จากการกำหนดนโยบาย ที่ไม่เหมาะสมกับสังคม นั้นนอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการและความปรารถนาของประชาชนก็ได้รับการตอบสนอง

สำหรับสังคมไทย แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการนำมาใช้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ในการปฏิบัติปฏิรูปทางการเมืองเมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยเรียกร้องให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน และที่ผ่านมาระบบการเมืองและการบริหารราชการของประเทศประสบปัญหาต่างๆค่อนข้างมาก เช่น ปัญหาคอร์รัปชัน การซื้อเสียง การไร้เสถียรภาพทางการเมืองความขัดแย้งของชุมชนในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ การกระจายรายได้และโอกาสที่ไม่เป็นธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ได้กำหนดหลักประชาธิปไตย แบบประชาชนมีส่วนร่วมในหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 และหมวด 7 การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน มาตรา 163, มาตรา 164, มาตรา 165 รายละเอียดดังต่อไปนี้

หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

ส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา 78

รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

(1) บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึง ผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ

(2) จัดระบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ให้มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อที่ชัดเจนเหมาะสมแก่การพัฒนาประเทศ และสนับสนุนให้จังหวัด มีแผนและงบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัด เพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่

(3) กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผนนโยบาย พื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้าง พื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่น ให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อม ให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

(4) พัฒนาระบบงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมือง ที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ

(5) จัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วม ของประชาชน

(6) ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐ ดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหาร ราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม

(7) จัดให้มีแผนพัฒนาการเมือง รวมทั้งจัดให้มีสภาพพัฒนาการเมืองที่มีความเป็นอิสระ เพื่อติดตามสอดส่องให้มีการปฏิบัติตามแผนดังกล่าวอย่างเคร่งครัด

(8) ดำเนินการให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้รับสิทธิประโยชน์อย่างเหมาะสม

ส่วนที่ 10 แผนนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87

มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแผนนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้

(1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น

(4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้ง สนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดง ความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

(5) ส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยสุจริตและเที่ยงธรรม

การมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชาย ที่ใกล้เคียงกัน

หมวด 7 การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน

มาตรา 163 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติตามที่กำหนดในหมวด 3 และหมวด 5 แห่งรัฐธรรมนูญ

คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องจัดทำร่างพระราชบัญญัติเสนอมาด้วย

หลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อ รวมทั้งการตรวจสอบรายชื่อ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติตามวรรคหนึ่ง สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ต้องให้ผู้แทนของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นชี้แจงหลักการของร่างพระราชบัญญัติ และคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว จะต้อง ประกอบด้วยผู้แทนของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้น จำนวนไม่น้อยกว่า หนึ่งในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดด้วย

มาตรา 164 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา 270 ออกจากตำแหน่งได้

คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว กระทำ ความผิดเป็นข้อๆ ให้ชัดเจน

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการที่ประชาชนจะเข้าชื่อร้องขอตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

มาตรา 165 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งย่อมมีสิทธิออกเสียงประชามติ การจัดให้มีการออกเสียงประชามติให้กระทำได้ในเหตุ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่ากิจการในเรื่องใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชน นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอาจปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาเพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มีการออกเสียงประชามติได้

(2) ในกรณีที่มิมีกฎหมายบัญญัติให้มีการออกเสียงประชามติ

การออกเสียงประชามติตาม (1) หรือ (2) อาจจัดให้เป็นการออกเสียงเพื่อมีข้อยุติ โดยเสียงข้างมากของผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติในปัญหาที่จัดให้มีการออกเสียงประชามติ หรือเป็นการออกเสียงเพื่อให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีก็ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ

การออกเสียงประชามติต้องเป็นการให้ออกเสียงเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในกิจการตามที่จัดให้มีการออกเสียงประชามติ และการจัดการออกเสียงประชามติในเรื่องที่จัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือเกี่ยวกับตัวบุคคลหรือคณะบุคคล จะกระทำมิได้

ก่อนการออกเสียงประชามติ รัฐต้องดำเนินการให้ข้อมูลอย่างเพียงพอ และให้บุคคลฝ่ายที่เห็นชอบและไม่เห็นชอบกับกิจการนั้น มีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตน ได้อย่างเท่าเทียมกัน

หลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ซึ่งอย่างน้อยต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการออกเสียงประชามติ ระยะเวลาในการดำเนินการ และจำนวนเสียงประชามติ เพื่อมีข้อยุติ

สรุป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 การมีส่วนร่วมของประชาชนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม จะต้องมีการให้ข่าวสารที่แท้จริงและถูกต้อง โดยมีการกำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมอย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ สามารถลดช่องว่างระหว่างผู้บริหารประเทศกับประชาชนเจ้าของของประเทศให้มีความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินนโยบายต่างๆ ของชาติได้ โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทุกระดับ รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายให้สามารถแสดง ความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

เกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยสุจริตและเที่ยงธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและยังเป็นการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้ยั่งยืน

3. แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) แม้จะได้มีการนำมาใช้อย่างกว้างขวางทั้งในแวดวงวิชาการและวงการอื่นๆมานานพอสมควร รวมทั้งได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาทางการเมือง หรือเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสมัยใหม่ทางการเมืองแต่ก็ยังไม่เป็นที่ตกลงกันแน่ชัดเกี่ยวกับความหมายหรือคำอธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้

3.1 ความหมายของการเมือง นักวิชาการได้ให้ความหมายของการเมืองไว้ดังนี้

เชาวันวัศ เสนพงศ์ (2547 : 15) ได้ให้ความหมายของการเมืองว่า คือหัวใจของการปกครองประเทศ และประชาชนก็เป็นหัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดขอบและทิศทางการปฏิรูปการเมืองไว้ แต่จะบังเกิดผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด ไม่ได้ขึ้นกับการแก้ไขในตัวบทกฎหมายหรือตัวสถาบันทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียวขึ้นอยู่กับบทบาท พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เพื่อให้การเมืองเป็นการเมืองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน โดยแท้จริงและเพื่อให้เกิดสภาพชีวิต มีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง สังคมที่สันติสุขยุติธรรมอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด ของการเมืองการปกครองในทุกประเทศ

ชัยอนันต์ สมุทวนิช (2533 : 5-6 ; อ้างถึงใน โกมินทร์ กุลเวชกิจ, 2550 : 26) กล่าวว่า ในปัจจุบันมีผู้ให้ความหมาย “การเมือง” แตกต่างกันไป 2 แนวคือ

1. แนวทางแรก เห็นว่า การเมืองเป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและมีขอบเขตจำกัด แนวทางนี้จัดว่าเป็นการมองการเมืองที่มุมแคบและมักจะเชื่อมโยงกิจกรรมที่เรียกว่า การเมืองกับสถาบันทางการเมือง เช่น กลุ่มอิทธิพลพรรคการเมือง รัฐสภาพ คณะรัฐบาล ระบบราชการ คณะทหาร การเลือกตั้ง ขบวนการปฏิวัติ เป็นต้น ดังนั้นกิจกรรมที่เป็นการเมืองจึงได้กิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยสถาบันเหล่านั้นเป็นสำคัญ กล่าวอีกทางหนึ่งคือ ผู้ที่นิยมศึกษาการเมืองมีแนวทางนี้จะเน้นไปแหล่งที่มีกิจกรรมการเมืองเกิดขึ้น

2. แนวทางที่สอง ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่า การเมืองเน้นกิจกรรมที่มีขอบเขตจำกัด และมีลักษณะเฉพาะเจาะจงแต่เห็นว่าการเมืองเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นทั่วไปและมีอยู่อย่างกว้างขวาง แนวทางนี้เห็นว่า การเมืองเป็นอันตรกิริยาสังคม (Interaction) ดังนั้น จึงมีขอบเขตกว้างไกลนอกจากการเมืองจะมีอยู่ในสถาบันการเมืองแล้ว อันตรกิริยาสังคม ภายในครอบครัว ชุมชนขนาดเล็ก สโมสร โรงงาน เหล่านี้ก็มีลักษณะที่เรียกว่า กิจกรรมทางการเมืองได้ ดังนั้น แนวทางจึงเน้นไปที่กระบวนการ (Process) ของกิจกรรมการมีลักษณะเป็นกระบวนการทางการเมืองโดยไม่คำนึงถึงแหล่งที่กิจกรรมนั้นเกิดขึ้นว่าจะเป็นการเมืองหรือองค์กรที่มีลักษณะเป็นสถาบันหรือองค์กรทางการเมืองหรือไม่

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การเมือง หมายถึง การเข้าร่วมของประชาชนในกิจกรรมการเมืองต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเลือกตั้ง การกำหนดนโยบาย สาธารณะและการบริหารงานต่างๆ ขององค์กรและสถาบันทางการเมือง

3.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Participation Form)

ในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันว่ารูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมีอยู่มากมาย และแตกต่างกันไปในแต่ละระบบการเมือง ตามความคิดเห็นของ มิลบาร์ท (Milbrath, 1965 อ้างถึงใน สมบัติ ชำรงชฎวงศ์, 2542 : 44) โดยพื้นฐานแล้วการมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้สามารถแบ่งคนในสังคมออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ๆคือ กลุ่มที่ไม่สนใจทางการเมือง กับกลุ่มที่สนใจทางการเมือง สำหรับผู้ที่สนใจทางการเมืองนั้นเมื่อนำเอาการใช้ทรัพยากรและความพยายามในการมีส่วนร่วมทางการเมืองเข้ามาเป็นข้อพิจารณาทำให้สามารถแบ่งระดับสูงต่ำของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้เป็น 3 กลุ่มเรียงตามลำดับการใช้ทรัพยากรและความพยายามน้อยไปหามาก ได้แก่ กลุ่มผู้สนใจทางการเมือง กลุ่มผู้กระทำกิจกรรมปรับเปลี่ยนทางการเมือง และกลุ่มผู้ต่อสู้ทางการเมือง อย่างไรก็ตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มทั้งสามนี้มิได้มีลักษณะคงที่ หากแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับปัจจัยกระตุ้นหรือต่อต้านที่บุคคลได้รับ

กรอบแนวคิดว่าด้วยลำดับชั้นของการเกี่ยวพันทางการเมือง (The Hierarchy of Political Involvement) ที่เสนอโดย มิลบาร์ท มีฐานคติที่สำคัญอยู่สองประการ มิลบาร์ท (Milbrath, 1965 อ้างถึงใน สมบัติ ชำรงชฎวงศ์, 2542 : 326) คือ (1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งมีแนวโน้มที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทางการเมืองอื่นๆ ด้วย และ (2) ความเกี่ยวพันทางการเมืองมีลักษณะเป็นลำดับชั้น นั่นคือ บุคคลที่อยู่ในลำดับชั้น

ของการเกี่ยวพันทางการเมืองเดียวกันมีแนวโน้มที่จะมีกิจกรรมทางการเมืองเหมือนกัน ผู้ที่มีลำดับขั้นของการเกี่ยวพันทางการเมืองในลำดับสูงจะครอบคลุมกิจกรรมทางการเมืองในลำดับที่ต่ำกว่าด้วย กรอบแนวคิดของ มิลบาร์ท แสดงเป็นแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 ตัวแบบลำดับขั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Milbrath

ที่มา: ปรับจาก Milbrath, 1965 อ้างถึงใน สมบัติ ชำรงชฎวงศ์, 2542

สรุป รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Participation Form) ดังนี้

1.การมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการ (Formal) การกระทำนั้นมีกฎหมายรองรับ (Legal) เช่น การเลือกตั้ง เป็นสมาชิกพรรคการเมือง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ฯลฯ

2.การมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ/นอกระบบ (Informal) เช่น

- การแสดงออกนอกระบบโดยไม่มีทางออก
- การชุมนุมประท้วง ทั้งแบบสงบหรือใช้ความรุนแรง
- การก่อความวุ่นวาย ต่อต้านรัฐบาล นัดหยุดงาน จลาจล

3.3 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนดังนี้

แมคคอสกี้ (McClosky. 1968 : 252 ; อ้างถึง โคมินท์ กุลเวชกิจ. 2550 : 23) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนเป็นกิจกรรมต่างๆ ที่กระทำโดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมได้มีส่วนร่วมกระทำการร่วมกันในการเลือกผู้นำของตน และการกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อมกิจกรรมเหล่านั้น ได้แก่ การลงคะแนนเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารทางการเมืองการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง การร่วมชุมนุมทางการเมือง การช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง เป็นต้น ส่วนบุคคลที่มีลักษณะตรงข้ามคือ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองไม่แสดงต่อกิจกรรมทางการเมือง เรียกว่า “ความเฉยเมยทางการเมือง” (Apathy)

ฮันติงตัน และโดมิงเกซ (Huntington and Dominguez. 1975 : 33 ; อ้างถึงใน โคมินท์ กุลเวชกิจ. 2550 : 23-24) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมทั้งการเลือกตั้ง การร่วมรณรงค์การหาเสียงการรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดัน การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง

ไนและเวอร์บา (Nie and Verba. 1975 : 2-3 ; อ้างถึงใน โคมินท์ กุลเวชกิจ. 2550 : 24) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนว่า จะต้องเป็นกิจกรรมของประชาชนเฉพาะบุคคล เป็นเรื่องของการกระทำกิจกรรมทางการเมือง ตามสิทธิกฎหมายกำหนดเฉพาะสิทธิที่จะลงคะแนนเลือกตั้ง สิทธิจะเข้าสมาคม หรือก่อตั้งพรรคการเมืองหรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและกลุ่มอื่นๆ สิทธิจะอุทธรณ์ต่อรัฐบาลสิทธิเกี่ยวกับการพูด การชุมนุมและการพิมพ์อย่างอิสระ เป็นกิจกรรมที่มุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อรัฐบาล ทั้งในการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการเลือกกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยการกระทำกิจกรรม

ไวเนอร์ (Weiner. 1971 : 161-164 ; อ้างถึงใน โคมินท์ กุลเวชกิจ. 2550 : 24-25) ได้สำรวจและรวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน ที่นักรัฐศาสตร์ หลายคนได้ให้ไว้โดยแบ่งเป็น 10 ความหมาย ดังนี้

1. การกระทำที่สนับสนุนหรือเรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองประเทศเพื่อให้สนองตอบต่อความต้องการ

2. ความพยายามที่จะสร้างผลกระทบหรือใช้อิทธิพล (Influence) ต่อการดำเนินงานของรัฐ หรือการเลือกผู้นำในรัฐบาล
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองที่ถูกต้อง กฎหมายและได้รับรองว่าถูกต้อง (Legitimate)
4. การมีตัวแทน (Representation) เพื่อเข้าไปใช้อำนาจแทนตนเอง
5. การระวางหรือแยกตนเองออกจากการเมือง (Alienation) เนื่องจากเห็นว่าแม้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ก็ไม่ทำให้เกิดผลอะไรขึ้น ซึ่งแตกต่างจากความเฉื่อยชาหรือเฉยเมยทางการเมือง (Apathy) ซึ่งเป็นการขาดความสนใจทางการเมืองโดยสิ้นเชิง และไม่กระทำการใดๆ ทางการเมืองเลย
6. ความกระตือรือร้น (Active) ที่จะเข้าเกี่ยวข้องกับทางการเมืองหรือเป็นผู้ชอบกระทำกิจกรรมทางการเมือง (Activists)
7. การกระทำที่ “ต่อเนื่องคงที่” (Persistence Continuum) ซึ่งเป็นการกระทำที่มีความเป็นสถาบัน (Institutionalized) และมีการจัดตั้งหรืออาจเป็นการกระทำที่มีความเป็นสถาบัน (Institutionalized) และมีการจัดตั้งหรือเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นอย่างทันที เช่น การก่อการจลาจล
8. การกระทำที่มุ่งต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองหรือมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ (Public Policies) หรือเป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของทางราชการ (Bureaucratic Actions)
9. การกระทำที่เป็นกิจกรรมอันเป็นผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติ (National Politics)
10. การกระทำที่มีลักษณะ การกระทำการเมือง” (A Political Act)

จากความหมายทั้ง 10 ประการดังกล่าวไวเนอร์ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนว่า หมายถึง การปฏิบัติการโดยการสมัครใจใดๆ (Any Voluntary Actions) ไม่ว่าจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ จะมีการจัดองค์การหรือไม่จะเกิดเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องและจะใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองในระดับต่างๆ ในท้องถิ่นและระดับชาติ”

มิลบราธ และ โกล (Milbrath and Goel 1985 : 2 ; อ้างถึงใน โกมินทร์ กุลเวชกิจ. 2550 : 25) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายของประชาชนแต่ละบุคคลที่ต้องการมีอิทธิพลเพื่อผลักดัน หรือยอมรับสนับสนุนต่อรัฐบาล

และการเมืองตามความต้องการเท่านั้น แต่ยังคงถึงกิจกรรมเป็นการยอมรับสนับสนุนในเชิงพิธีกรด้วย ผู้ที่ยอมรับรัฐบาลก็แสดงออกโดยการปรับพฤติกรรมตนเองตามคำสั่งหรือข้อเรียกร้องของรัฐบาล แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็จะพยายามด้านอิทธิพลผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขใหม่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีทั้งที่เป็นการต่อต้าน เช่น การเดินประท้วง การก่อจลาจล และทั้งที่เป็นการสนับสนุน เช่น การให้ความร่วมมือกับทางการในการเสี่ยภาษีเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

4. กิจกรรมที่มีส่วนร่วมทางการเมือง

4.1 ลักษณะของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังนี้

บุญเรือง บูรศักดิ์ (2539 : 56 ; อ้างถึงใน โกมินทร์ กุลเวชกิจ. 2550 : 27) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นปรากฏการณ์ของกิจกรรมทางการเมืองหลายอย่างรวมกันอยู่ ลักษณะของกิจกรรมหรือรูปแบบต่างๆ ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของแต่ละสังคมอาจเน้นหรือให้ความสำคัญแตกต่างกันไปในแต่ละระบบ การเมืองโดยทั่วไปแล้ว ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยสมัครใจ กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมโดยมีความต้องการอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะเห็นว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องไปมีส่วนร่วมในการกำหนดความเป็นไปของสังคมของตนเอง
2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการปลุกเร้าจากนักการเมืองหรือนักเคลื่อนไหวในสังคม ทั้งนี้รวมถึงประชาชนที่เข้าไปมีส่วนร่วม เนื่องจากถูกบุคคลอื่นร้องขอ ชักจูง ชูเชิญ ให้คำตอบแทนหรือใช้วิธีการอื่นๆ ด้วย

โรบินสัน, รัสค์ และ เฮด (Robinson, Rusk and Head. 1968 : 424 ; อ้างถึงใน โกมินทร์ กุลเวชกิจ. 2550 : 28) ได้จำแนกกิจกรรมทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อสมาชิกสภานิติบัญญัติและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ออกเป็นประเภทต่างๆ คือการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกของกลุ่มอิทธิพล การติดต่อกับสมาชิกสภานิติบัญญัติ การเข้าร่วมกิจกรรมของพรรคการเมืองและการสนทนาทางการเมือง

คัมมิงส์ และไวส์ (Cummings and Wise. 1971 : 13-17 ; อ้างถึงใน โกมินทร์ กุลเวชกิจ. 2550 : 28) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าประชาชนสามารถกระทำได้ในลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. การเลือกตั้ง (Election) หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ โดยการสมัครรับเลือกตั้งและการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (Vote) เท่ากับเป็นการแสดงถึงสิทธิของประชาชนที่จะมีโอกาสสมการตัดสินใจ หรือเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนทางการเมือง ตลอดจนโอกาสที่ตนจะเสนอตัวเข้าไปทำหน้าที่ทางการเมืองเสียเอง

2. การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง (Political Party) เป็นวิธีการที่จะทำให้ประชาชนผู้เป็นสมาชิกพรรคการเมือง ได้มีสิทธิมีเสียงอันสำคัญที่จะกำหนดนโยบายทางการเมืองร่วมกัน ตลอดจนดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายการควบคุมและตัดสินใจแก้ไขปัญหาร่วมกันมิใช่การเมืองเป็นเรื่องของบุคคลหนึ่งบุคคลใด และทำให้การเมืองเป็นของประชาชนทุกคน

3. การแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ (Public Opinion) การแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะนี้เป็นการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ความต้องการ การวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ในทางการเมือง อาจจะกระทำได้โดยวิธีการพูด การเขียน โดยผ่านสื่อมวลชนต่างๆ หรือการพูดต่อสาธารณะก็ตาม ดังนั้นจึงเป็นวิธีที่ประชาชนจะได้มีบทบาทมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองได้ดี

4. การรวมกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) การรวมกลุ่มผลประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นจำนวนมาก เพราะกลุ่มผลประโยชน์นี้จะเกิดจากการที่บุคคลหรือคนที่มีอาชีพ หรือผลประโยชน์ร่วมกันมารวมตัวกันกำหนดนโยบายและรักษาผลประโยชน์ของตนในรูปแบบต่างๆ เช่น การเสนอความคิดเห็น การติดต่อขอร้องรัฐบาลให้ดำเนินการตลอดจนคัดค้านหรือแสดงการคัดค้านในประเด็นสาธารณะ (Public Issue)

5. การแสดงออกด้านการกระทำ (Direct Action) การแสดงออกด้วยการกระทำนี้เท่ากับเป็นการบ่งชี้ถึงความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งของประชาชนที่มีต่อประเด็นสาธารณะ ประเด็นการเมือง (Political Issue) อาจจะเป็นการคัดค้านหรือสนับสนุนการกระทำของรัฐบาลเรื่องหนึ่งเรื่องใดก็ได้และการกระทำนั้นๆ ก็อาจทำได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การเดินขบวน (Demonstration) การนั่งประท้วง (Sit-ins) และการเดิน (Marching)

ไน และเวอร์บา (Nie and Verba). 1975 : 9-12) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมทางการเมืองไว้กว้างขวางและชัดเจนขึ้นและได้แบ่งกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 4 รูปแบบคือ

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในระบอบประชาธิปไตยและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้นำมา เนื่องจากเป็นสิ่งที่แสดงความนิยมสนับสนุนของประชาชนหรือเป็นแรงกดดันเพื่อให้ผู้นำต้องปรับนโยบายของตน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนต่อไป อย่างไรก็ตามการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งต้องการริเริ่มหรือแรงจูงใจเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

2. การรณรงค์หาเสียง เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญเท่ากับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เนื่องจากทำให้ประชาชนสามารถเพิ่มอิทธิพลต่อผู้นำได้โดยการกำหนดคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครคนใดคนหนึ่งไว้ก่อน ซึ่งอาจนำไปสู่การขัดแย้งกันได้ อย่างไรก็ตามกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ยากและต้องการความริเริ่มมาก่อน การลงคะแนนเสียง นอกจากนั้นยังเป็นวิธีที่สามารถสื่อข่าวสารหรือบ่งบอกเกี่ยวกับความชื่นชอบของประชาชนได้มากกว่าเพราะประชาชนที่ร่วมรณรงค์หาเสียงจะสามารถมีความสัมพันธ์กับตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งได้อย่างใกล้ชิดมากขึ้น กิจกรรมรณรงค์หาเสียงนี้ได้แก่การชักชวนให้ผู้อื่นไปลงคะแนน การทำงานอย่างแข็งขัน เพื่อพรรคการเมือง การร่วมประชุมทางการเมือง การบริจาคให้พรรคการเมืองและการเป็นสมาชิกชุมชนทางการเมือง

3. การติดต่อขั้่นต้นของประชาชน เป็นการติดต่อเผชิญหน้ากับบุคคลที่มีต่อรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐบาล โดยลำพังตนเอง และเป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับระยะเวลาเป้าหมายและเนื้อหาสาระในการเข้ามามีส่วนร่วมของบุคคลได้เอง จึงสามารถคาดหวังในผลประโยชน์ได้มา แต่ในด้านอิทธิพลที่มีต่อรัฐบาลนั้นมีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากการกระทำของคนจำนวนน้อย กิจกรรมดังกล่าวมักไม่มีความขัดแย้งโดยตรงกับบุคคลอื่นๆ และต้องการความคิดริเริ่มค่อนข้างมาก กิจกรรมในรูปแบบนี้ ได้แก่ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเกี่ยวกับปัญหาเฉพาะหรือปัญหาส่วนร่วมเพื่อร้องเรียนให้มีการแก้ไขปรับปรุงจากรัฐ

4. การร่วมกันในการทำกิจกรรมบางอย่างขององค์การหรือกลุ่มเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองและสังคมเป็นกิจกรรมที่บุคคลกระทำร่วมกับคนอื่น ซึ่งอาจกระทำร่วมในกิจกรรมภายในองค์การที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ การกระทำดังกล่าวอาจเกิดขึ้นในเวลาใดและจะเกี่ยวกับปัญหาใดของกลุ่มก็ได้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้มีอิทธิพลต่อรัฐบาลมาก เนื่องจากมีคนจำนวนมากเข้าร่วมและอาจมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มได้ อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่ร่วมมือกันนี้ต้องการความคิดริเริ่มบ้าง

มิลบราธ และโกล (Milbrath and Goel, 1997 : 12-19) ได้ศึกษาผลงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและได้จัดแยกกิจกรรมหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 6 แบบด้วยกัน คือ

1. การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (Voting) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สามารถแยกออกจากกิจกรรมที่เกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นการออกเสียงของประชาชนเป็นความจงรักภักดีต่อระบบการเมืองมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของตน กล่าวคือ บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะกระทำไปโดยความสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองมากกว่าที่จะเชื่อว่าการลงคะแนนเสียงของตนจะมีผลสำคัญทางการเมืองในทาง

2. การเป็นเจ้าของที่พรรคการเมืองและผู้รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Party and Campaign Workers) หมายถึง การเข้าร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและในการรณรงค์หาเสียง การบริจาคเงินช่วยเหลือพรรคหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง การชักชวนประชาชนไปลงทะเบียนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง การพยายามชักชวนประชาชนให้ลงคะแนนแก่พรรคหรือผู้สมัครที่ตนชอบ การมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าวนี้เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ข้างต้นระหว่าง ปึงเจกชนกับรัฐมิลเบรท พบว่าผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าวต้องมีความตื่นตัวและสนใจอย่างแท้จริง จัดเป็นพวกที่ขึ้นเวทีต่อสู้ทางการเมือง (Gladistors) ในขณะที่คนส่วนมากมักจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้เฝ้าดู (Spectators) คอยตัดสินใจว่าใครจะเป็นผู้ชนะด้วยการลงคะแนนที่ตนชอบ

3. การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (Community Activists) เป็นการก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาทางสังคม หรือร่วมมือกับกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว เพื่อมีบทบาทเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะหรือติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม ผู้มีบทบาทในชุมชนจึงนับเป็นผู้มีความกระตือรือร้นสูงและมีระดับความผูกพันทางใจกับชุมชนสูง อย่างไรก็ตามผู้มีบทบาททางชุมชนนี้แตกต่างจากเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียงในแง่ที่มีความเกี่ยวข้องในพรรคการเมืองและการช่วยรณรงค์หาเสียงน้อยกว่าเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียงดังกล่าว

4. การติดต่อกับทางราชการ (Contacting Officials) เป็นกิจกรรมที่เป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงของบุคคล ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อบุคคลเองเท่านั้น เช่น การติดต่อกับทางราชการกับเรื่องภาษีโรงเรือน การทำถนน การติดต่อขอรับสวัสดิการทางสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบดังกล่าวเกือบจะไม่ใช่การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความหมายที่แท้จริง

5. การเป็นผู้ประท้วง (Protestors) ได้แก่ การเข้าร่วมเดินขบวนตามถนนหรือการก่อกวนจลาจลในกรณีที่จะบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง การประท้วงอย่างแข็งขันและเป็นไปอย่างเปิดเผยต่อกรณีที่รัฐบาลกระทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม การให้ความเอาใจใส่ในการชุมนุมประท้วง เข้าร่วมกับกลุ่มประท้วงรัฐบาล และการปฏิเสธ การยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

6. การเป็นผู้สื่อสารทางการเมือง (Communicators) ได้แก่ การติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ การส่งข่าวสารแสดงความสนับสนุนให้แก่ผู้นำทางการเมืองเมื่อเขาทำในสิ่งที่ดีที่ถูกต้องหรือส่งคำคัดค้านไปให้เมื่อเขากระทำในสิ่งที่เลวร้าย การเข้าร่วมถกปัญหาการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชนที่อาศัยอยู่ การให้ความสนใจกับทางราชการและการเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบดังกล่าวมักเป็นพวกที่มีการศึกษาสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมากและมีความสนใจทางการเมืองมากด้วยผู้สื่อสารทางการเมืองเหล่านี้จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากกว่าบรรดาเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมืองหรือผู้รักชาติแต่ไม่แสดงออกด้วยการประท้วง

4.2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

โรท และวิลสัน (Roth and Wilson, 1976 : 159-160 ; อ้างถึงใน โกมินทร์ กุลเวชกิจ. 2550 : 39) ได้เสนอว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพล (Influence) ต่อระดับการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องทางการเมืองของปัจเจกบุคคลมีอยู่ 3 ประการคือ

4.2.1 ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factors) ได้แก่ ทักษะคติ (Attitudes) ความเชื่อ (Beliefs) และลักษณะบุคลิกภาพส่วนบุคคล (Personality Traits) เช่น ความรู้สึกมีสมรรถภาพส่วนบุคคล (Sense of Personal Efficacy) ทักษะคติทางการเมือง การรับรู้ในหน้าที่พลเมือง (Civic Duties)

4.2.2 สภาพทางการเมือง (Political Setting) รวมทั้งการเปิดรับข่าวสารการเมืองผ่านสื่อสารมวลชน (Mass Media) หรือการติดต่อส่วนบุคคล โครงสร้างของพรรคการเมืองการจัดการของกลุ่มการเมือง เป็นต้น

4.2.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม (Socioeconomic Factors)

มิลบราท และโกล (Milbrath and Goel, 1977 : 24-132 ; อ้างถึงใน โกมินทร์ กุลเวชกิจ. 2550 : 39) ได้เสนอกรอบวิเคราะห์ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างสมบูรณ์ โดยศึกษาสาเหตุที่คนแสดงพฤติกรรม เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมในระดับบุคคล รูปแบบของกรอบแนวคิดของการศึกษาพฤติกรรมในระบบบุคคล

รูปแบบของกรอบแนวคิดของการศึกษาพฤติกรรมอาศัยพื้นฐานจากสาขาจิตวิทยา เช่น ในเรื่องของการรับรู้ (Perception) ทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow) ลักษณะของบุคลิกภาพ (Personality) ความเชื่อ (Beliefs) ทศนคติ (Attitudes) และกระบวนการตัดสินใจ (Decision Personality) เป็นต้น ซึ่งสรุปว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองมี 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (Environmental Factors) ได้แก่ ลักษณะของระบบสังคม (Social System) และสภาพการณ์ทางการเมือง (Political Setting) เช่น วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นต้น ปัจจัยดังกล่าวจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับขอบเขต ปทัสถาน และทางเลือกต่างๆ ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง อาทิเช่น สื่อสารมวลชน (Mass media) การติดต่อบุคคลและการเข้าร่วมกลุ่มของบุคคล เป็นต้น

2. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) ได้แก่ ส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติ (Attitudes) ความเชื่อ (Beliefs) ลักษณะบุคลิกภาพ (Personality Traits) ความรู้ (Knowledge) และสภาพส่วนบุคคล ปัจจัยส่วนนี้ถือเป็นปัจจัยภายในที่เอื้อให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกันออกไปส่วนที่เกี่ยวกับ ทศนคติและความเชื่อ เช่น ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง (Sense of civic obligation) ซึ่งเป็นทัศนคติทางการเมือง ความรู้สึกที่มีสมรรถภาพทางการเมือง (Political Efficacy Feelings) ความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรือไม่ไว้วางใจ (Distrust) สำหรับบุคลิกภาพ เช่น ความเชื่อมั่นตนเอง ลักษณะความเป็นมิตร ความเด่น ความก้าวร้าว เป็นต้น ส่วนสถานภาพส่วนบุคคล เช่น สภาพเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ องค์ประกอบทางด้านแรงจูงใจ ด้านทรัพยากรและโอกาส ซึ่งหมายถึง การมีเวลาและความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

แมคคอสกี้ (McClosky, 1968 : 156-262 ; อ้างถึงใน โกมินทร์ กุลเวชกุล, 2550 : 40) ได้อธิบายถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยใช้ตัวแปรหรือปัจจัยในการอธิบาย 3 ตัวแปรเท่านั้น คือ

1. ตัวแปรสภาพแวดล้อมทางสังคม (The Social Environment) เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ อายุ เชื้อชาติ เพศ ศาสนา และถิ่นที่อยู่อาศัย
2. ตัวแปรทางด้านจิตวิทยา (Psychological Variables) เช่น แรงจูงใจลักษณะบุคลิกภาพและความต้องการ เป็นต้น
3. ตัวแปรทางด้านสภาพแวดล้อมทางการเมือง (The Political Environment) เช่น ระบบการเมือง เหตุการณ์บ้านเมือง ลักษณะการรณรงค์หาเสียง และประเด็นทางการเมือง เป็นต้น

การเมืองการปกครองระดับท้องถิ่นในระดับแนวคิดถือได้ว่าเป็น “สัญลักษณ์ที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาทางการเมือง” (สมบัติ ชำรงค์ธัญวงศ์, 2542 : 301) เพราะถือได้ว่าเป็นการสะท้อนถึงผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการกระจายอำนาจทางการเมืองการบริหารของประเทศนั้นๆ สิ่งที่สำคัญคือต้องเข้าใจว่าการกระจายอำนาจที่แสดงออกผ่าน “การปกครองท้องถิ่น” นั้นแตกต่างกับการแบ่งอำนาจหรือมอบอำนาจที่แสดงออกผ่าน “การปกครองส่วนภูมิภาคและการปกครองส่วนท้องถิ่น” ในหลายประเทศ เช่น ประเทศไทยนั้นใช้รูปแบบการมอบหรือแบ่งอำนาจให้แก่ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นมากกว่าที่จะกระจายอำนาจอย่างแท้จริง การปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นนั้นเป็นเพียงการที่รัฐส่วนกลางแบ่งหรือมอบอำนาจให้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น โดยเฉพาะในประเด็นหรือเรื่องที่มีความสำคัญน้อย ส่วนประเด็นที่มีความสำคัญ อาทิ การตัดสินใจเรื่องงบประมาณหรือการคัดสรรบุคลากรที่จะเข้ามาเป็นผู้บริหาร เป็นเพียงการมอบอำนาจเพื่อให้เป็น “ตัวแทน” ของรัฐบาลในการปกครองส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นเท่านั้น การกระทำเหล่านี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางอย่างชัดเจนและเข้มข้นเพราะรัฐสร้างกลไกเพื่อไปควบคุมประชาชนถึงในระดับท้องถิ่น (อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน)

การปกครองระดับท้องถิ่นที่สะท้อนถึงแนวคิดการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างแท้จริงนั้นจะต้องกระทำอยู่บนหลักการที่สำคัญคือ ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีสิทธิในการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นของตนเองด้วยตัวเอง และผู้บริหารท้องถิ่นนั้นจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนในท้องถิ่นนั้นด้วยการนำเสนอและแก้ปัญหาตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น (สมบัติ ชำรงค์ธัญวงศ์, 2542 : 302) นอกจากจะใช้แนวคิดการกระจายอำนาจแล้ว การปกครองท้องถิ่นควรจะต้องอยู่บนหลักการและแนวคิดเหล่านี้ด้วย (อุทัย หิรัญโต, 2523 : 22 ; ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร, 2535 : 9 ; สมบัติ ชำรงค์ธัญวงศ์, 2542 : 302-303) คือ

1. หลักสถานะตามกฎหมาย นั่นคือ การปกครองท้องถิ่นควรจะถูกตราไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ
2. หลักความเป็นอิสระ โดยท้องถิ่นต้องสามารถใช้ดุลยพินิจของตนเองในการปฏิบัติกิจการภายในขอบเขตของกฎหมายโดยไม่ต้องขออนุมัติจากรัฐบาลกลางและไม่อยู่ในสายการบังคับบัญชาของหน่วยงานทางราชการ
3. องค์การที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารท้องถิ่นต้องเป็นองค์การนิติบุคคล จัดตั้งขึ้นโดยผลของกฎหมายแยกจากรัฐบาลกลางมีขอบเขตการปกครองที่แน่นอน มีอำนาจในการกำหนด

นโยบาย ออกกฎข้อบังคับควบคุมให้มีการปฏิบัติตามนโยบายนั้น ๆ นอกจากนั้นจะต้องมีงบประมาณของตนเอง มีอำนาจในการจัดเก็บรายได้ การจัดเก็บภาษี เพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะใช้ในการบริหารท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. สำหรับการปกครองท้องถิ่นต้องมีการตั้งสภาท้องถิ่นเพื่อให้เป็นสถาบันที่จะแสดงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนกลุ่มต่างๆ ในท้องถิ่นและยังทำหน้าที่กลั่นกรองและกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากที่สุด

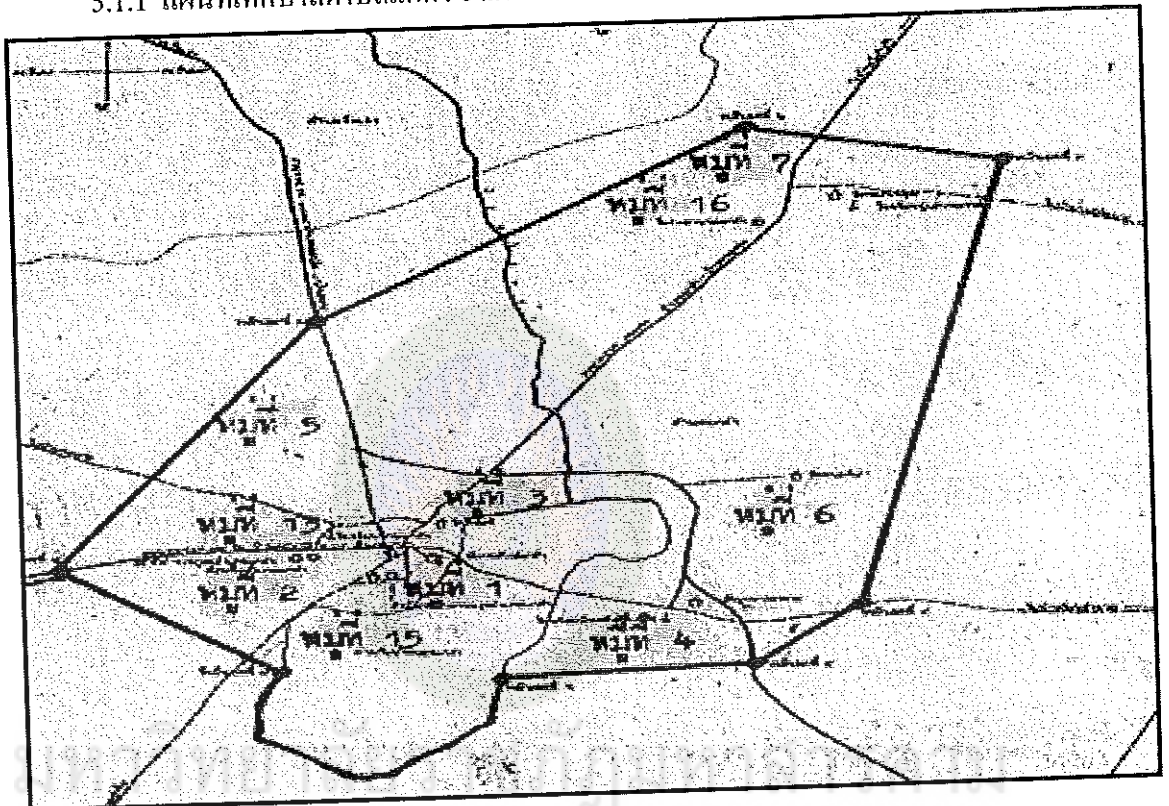
5. การปกครองท้องถิ่นที่สามารถให้บริการและบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ควรมีขนาดของประชากรที่เหมาะสมสอดคล้องกับขนาดของพื้นที่และปัจจัยทางภูมิศาสตร์และประชากรศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อรวมเข้ากับการพรรณนาสภาพบริบทของสังคมไทยในแง่ของพัฒนาการทางการเมือง ทำให้เห็นว่าสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไทยยังนับได้ว่ามิได้มีลักษณะที่ต่อเนื่องและเป็นระบบอย่างแท้จริง เป็นแต่เพียงการเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์สำคัญๆทางการเมืองระดับประเทศเท่านั้น โดยที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนส่วนใหญ่โดยทั่วไปในฐานะการเข้าไปปรับเปลี่ยนทางการเมืองและการต่อสู้ทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (Continuous) นั้นยังไม่เกิดขึ้นในบริบทการเมืองของไทย ไม่ว่าจะเป็นในระดับประเทศหรือในระดับท้องถิ่นทั้งที่โดยหลักการแล้วการมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศของประชาชนนับว่าเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เฉพาะอย่างยิ่งกรณีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชนในระดับท้องถิ่นที่เข้าไปต่อสู้ทางการเมืองนั้น นับว่ายังมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็นอยู่มาก

5. ข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลแกดำ (แผนพัฒนา 3 ปี 2550-2552 เทศบาลตำบลแกดำ. 2550)

5.1 สภาพทั่วไป

5.1.1 แผนที่เทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม

แผนภูมิที่ 3 แผนที่เทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม

ที่มา: แผนพัฒนา 3 ปี 2550-2552 เทศบาลตำบลแกดำ (2550)

5.1.2 ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

เทศบาลตำบลแกดำอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดมหาสารคาม ห่างจากจังหวัดมหาสารคามประมาณ 24 กิโลเมตร สุขาภิบาลตำบลแกดำได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลแกดำเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 โดยพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 ลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2542 และประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 9ก. วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 มีเนื้อที่ประมาณ 12.23 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือติดกับ ตำบลวังแสง อำเภอแกดำ ทิศใต้ติดกับตำบลแกดำ ทิศตะวันออกติดกับ ตำบลโนนภิบาล ทิศตะวันตกติดกับ ตำบลวังแสง

การปกครองเทศบาลตำบลแกดามีเขตการปกครองอยู่หนึ่งตำบล คือ ตำบลแกด้า ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านแกด้า หมู่ที่ 2 บ้านหนองไข่น้ำ หมู่ที่ 3 บ้านขามหวาน หมู่ที่ 4 บ้านหัวขัว หมู่ที่ 5 บ้านโนนสีดา หมู่ที่ 6 บ้านโพธิ์ศรี หมู่ที่ 7 บ้านหมากค่า หมู่ที่ 13 บ้านบอน หมู่ที่ 15 บ้านแกด้ากลาง หมู่ที่ 16 บ้านหนองโพ

5.1.3 สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

โดยสภาพทั่วไปสามารถแยกลักษณะอากาศออกเป็น 3 ฤดู ฤดูร้อน จะเริ่มช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝน จะเริ่มช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม ฤดูหนาว จะเริ่มช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์

5.1.4 สภาพเศรษฐกิจและสังคมโดยสภาพรวม

โดยสภาพทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มไม่มีภูเขา ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน แหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งเก็บน้ำ หนองแกด้า ซึ่งสามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร

5.2 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

5.2.1 การคมนาคมขนส่ง

ถนนในความรับผิดชอบของกรมทางหลวง จำนวน 1 สาย สภาพถนนลาดยาง จำนวน 1 สาย ระยะทาง 4 กิโลเมตร ถนนในความรับผิดชอบของ รพช. จำนวน 1 สาย สภาพถนนลาดยางจำนวน 1 สาย ระยะทาง 6.5 กิโลเมตร ถนนในความรับผิดชอบของกรมโยธาธิการ จำนวน 2 สาย สภาพถนนลาดยางจำนวน 2 สาย ระยะทาง 2.8 กิโลเมตร ทางหลวงท้องถิ่น จำนวน 1 สาย สภาพถนนลูกรัง จำนวน 1 สาย ระยะทาง 3 กิโลเมตร ถนนเทศบาลตำบล ถนนลาดยาง ระยะทาง 2,220 เมตร ถนนคอนกรีต ระยะทาง 11,132 เมตร ถนนหินคลุก ระยะทาง 577 เมตร ถนนลูกรัง ระยะทาง 480 เมตร ถนนดิน 463 เมตร

5.2.2 ไฟฟ้า

ครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือนจำนวน 1,248 ครัวเรือน ถนนในเขตเทศบาลที่มีไฟฟ้าสาธารณะ จำนวน 20 สาย

5.2.3 ประปา

ครัวเรือนที่ใช้บริการน้ำประปา จำนวน 1,010 ครัวเรือน หน่วยงานของกิจการประปาของเทศบาล จำนวน 1 แห่ง ประปาหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง น้ำประปาที่ผลิตได้ จำนวน 250 ลบ.ม/วัน แหล่งน้ำดินสำหรับผลิตน้ำประปาคือแหล่งน้ำผิวดินและมีแหล่งน้ำสำรองคือแหล่งน้ำใต้ดิน

5.2.4 การสื่อสารคมนาคม

โทรศัพท์ มีจำนวนโทรศัพท์ส่วนบุคคล 506 หมายเลข โทรศัพท์สาธารณะ 6 หมายเลข โทรศัพท์ของสำนักงานเทศบาล 4 หมายเลข ไปรษณีย์อำเภอแควดำ 1 แห่ง

1. การศึกษา มีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานพื้นที่เขตการศึกษา 3 แห่ง สนามกีฬาเทศบาล 1 แห่ง สวนสาธารณะ 1 แห่ง สวนสุขภาพ 1 แห่ง

2. ศาสนา ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลแควดำนับถือศาสนาพุทธ 100 เปอร์เซ็นต์ มีสถาบันองค์กรศาสนา คือมีวัด จำนวน 5 แห่ง มีพิกสงฆ์ จำนวน 5 แห่ง

3. ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่จะปฏิบัติเหมือนกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป และประเพณีที่สำคัญของอีสาน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ และงานอนุรักษ์พันธุกรรมใหญ่แควดำ บุญข้าวสาก บุญแจกข้าว เป็นต้น

5.2.5 การสาธารณสุข

มีโรงพยาบาลของรัฐบาล 1 แห่ง เตียงคนไข้ จำนวน 30 เตียง ศูนย์บริการสาธารณสุข/สถานีอนามัย 1 แห่ง คลินิก 1 แห่ง

5.3 ด้านการเมือง การบริหาร

5.3.1 โครงสร้างอำนาจหน้าที่ในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแควดำ มีอัตรากำลัง คือ สมาชิกสภาเทศบาล จำนวน 12 คน พนักงานเทศบาล จำนวน 18 คน ลูกจ้างประจำ จำนวน 20 คน

5.3.2 การคลังท้องถิ่น ประมาณการรายรับ ปี พ.ศ. 2550 จำนวน 27,364,700 บาท ประมาณรายจ่าย 27,359,900 บาท

5.3.3 สถิติและข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งท้องถิ่น จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 4,226 คน เป็นชาย 2,048 คน หญิง 2,178 คน

5.4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง 1 แห่ง หนองน้ำ 2 แห่ง สระน้ำ 2 แห่ง บ่อบาดาล 5 แห่ง

5.4.1 สภาพสิ่งแวดล้อม มีถนนลาดยาง ระยะทาง 2,220 เมตร ถนนคอนกรีต ระยะทาง 11,132 เมตร ถนนดินลูกรัง ระยะทาง 577 เมตร ถนนลูกรัง ระยะทาง 480 เมตร ถนนดินระยะทาง 463 เมตร รางระบายน้ำ ระยะทาง 2,202 เมตร

5.4.2 การกำจัดขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล วิธีจัดเก็บและกำจัดขยะมูลฝอยโดยจัดเก็บเองปริมาณขยะมูลฝอย จำนวน 5 ตัน ต่อวัน รถบรรทุกขยะมูลฝอยขนาดความจุ 12 ลบ.ม.

จำนวน 2 คัน ถังรองรับขยะมูลฝอย 1,000 ใบ พนักงานเก็บขยะและกวาดมูลฝอย 6 คน ที่ดินสำหรับทิ้งขยะมูลฝอย 345 ไร่ การเก็บค่าธรรมเนียมกำจัดขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูลหลังคาเรือนละ 5 บาทต่อเดือน รันค้าละ 5 บาทต่อเดือน

5.4.3 การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีระดับเพลิง 1 ถึง รถบรรทุกน้ำขนาด 10,000 ลิตร 1 คัน อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ดับเพลิง 3 คน ลูกจ้างประจำ 1 คน ในรอบปีที่ผ่านมามีการซ้อมแผนเผชิญเหตุ 2 ครั้ง ในปีงบประมาณที่ผ่านมาตั้งงบประมาณเพื่อการนี้ทั้งสิ้น 120,000 บาท ในปีงบประมาณนี้ตั้งงบประมาณทั้งสิ้น 120,000 บาท

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ประโยชน์กับงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ามีดังนี้

พรชัย เทพปัญญา (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลและสุขาภิบาลการทำวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาถึงเทศบาล 2 แห่ง คือ สุขาภิบาลเกาะสีชัง และสุขาภิบาลนครชัยศรี โดยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาสถานะแวดล้อมของชุมชนซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอุตสาหกรรม ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลเมืองภูเก็ต สุขาภิบาลเกาะสีชัง และสุขาภิบาลนครชัยศรี ไม่ได้สนใจในการที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในท้องถิ่นเลย ทั้งนี้เป็นเพียงระบบการปกครองท้องถิ่นของไทยจัดขึ้นมาโดยไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะจัดตั้งขึ้นโดยมีสภาพเป็นเพียงตัวแทนในการบริหารงานของรัฐเท่านั้น

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองส่วนใหญ่จะมีเพียงในระดับแรก คือ การเลือกตั้งตัวแทนท้องถิ่นเท่านั้น สำหรับเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มการประท้วงเพื่อที่จะเป็นปัจจัยในการผลักดันให้รัฐหรือหน่วยการปกครองท้องถิ่นทำตามความประสงค์ของประชาชน นั้นมีน้อยมากการจัดตั้งกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะชั่วคราวไม่ถาวรขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ผู้นำกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นนักวิชาการ คนชั้นกลาง ผู้นำที่มีอิทธิพลในชุมชนมากกว่าประชาชนระดับล่าง

3. โครงสร้างระบบการเมืองท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นเทศบาลหรือสุขาภิบาล ส่วนใหญ่จะมีกลุ่มการเมืองเพียงกลุ่มเดียว (Single Elite Model) ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายหรือบริหารท้องถิ่นมีแต่เพียงเทศบาลนครเชียงใหม่เท่านั้นที่มีการต่อสู้ทางการเมืองในระดับท้องถิ่นหลายกลุ่ม (Pluralist Model) โดยแต่ละกลุ่มจะผลัดเปลี่ยนกันขึ้นบริหารงานเทศบาล

4. พรรคการเมืองในระดับชาติ มีความสัมพันธ์น้อยมากกับกลุ่มการเมืองท้องถิ่นและกิจกรรมทางการเมืองในท้องถิ่น ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจัยที่สำคัญสองประการด้วยกัน คือ ในประการแรกนักการเมืองไม่อยากเสียฐานคะแนนเลือกตั้ง ถ้าสนับสนุนกลุ่มการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างเปิดเผย และในประการที่สอง พรรคการเมืองหลอกจนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทในท้องถิ่นน้อย โดยเฉพาะในเขตเทศบาล ทั้งนี้เพราะเทศบาลเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่เข้มแข็งกว่ารูปแบบอื่น ซึ่งทำให้การแก้ไขปัญหาของประชาชนค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพ ซึ่งแตกต่างจากชุมชนชนบท ที่บทบาทของพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีมาก

สมชัย คำเพราะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดขอนแก่น พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในขั้นการประเมินปัญหา ขั้นการวางแผน ขั้นการดำเนินงาน ขั้นการจัดสรรให้ชุมชนได้รับประโยชน์และขั้นการติดตามประเมินผล มีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากซึ่งนับว่าเป็นความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

สุรพงษ์ ศรีประไหม (2543 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษากระบวนการสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ในด้านการจัดองค์การ พบว่า ควรจะให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในทางการบริหารและทางด้านวิชาการ มีส่วนร่วมในการแต่งตั้งหรือคัดเลือกคณะกรรมการหรือคณะทำงานชุดนี้ มีการสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และโครงสร้างของคณะกรรมการ แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบเป็นอย่างดีซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ดำเนินการบทบาทหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพส่วนในด้านการวางแผนเพื่อปรับปรุงสถานะสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น

ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญและกำหนดเป็นนโยบายเพิ่มเติมจากที่กรมสามัญศึกษา ระบุไว้ สร้างความเข้าใจทั้งในกระบวนการวางแผนและแนวทางปฏิบัติ รวมทั้งให้ครูและบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงอาหารมีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น

จักรพงษ์ ฟองชัย (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา บทบาทการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ประกอบด้วย กลุ่มข้าราชการตำรวจ กลุ่มข้าราชการครู กลุ่มผู้นำท้องถิ่น และกลุ่ม ประชาชนทั่วไป ต่อการบริหารการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของสถานีตำรวจภูธร จังหวัดเลย พบว่า ผลรวมทั้งหมดของบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารการ ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอยู่ในระดับ มาก และระดับบทบาทการมีส่วนร่วมในด้าน ต่างๆ ปรากฏผลว่า บทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงสร้างการ บริหารด้านการวางแผนและปฏิบัติตามแผน พบว่า อยู่ในระดับน้อย กระบวนการบริหารทั้ง ในด้านวิธีการดำเนินงานและการกระจายอำนาจสู่เบื้องล่างต่างๆ และบทบาทในการพัฒนา พฤติกรรมการบริหารด้านอำนาจการและสนับสนุนการให้กำลังใจและรางวัลและประเมินผล พบว่า ทั้งหมดต่างอยู่ในระดับมาก

สุพล ใจตุ้ย (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนในเขตอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั่วไป เช่น เรื่องการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การสนทนาทางการเมืองกับผู้อื่น อยู่ในระดับสูง ในขณะที่พฤติกรรมที่แสดงถึงความสนใจทางการเมืองระดับเข้มข้น เช่น การ ร่วมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งหรือการสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองยังอยู่ในระดับต่ำ และมี วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบไพร่ฟ้า

สินธุ์ มุ่งดี (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สตรีกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ท้องถิ่นในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า สตรีในอำเภอสารภี จังหวัด เชียงใหม่ มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นอยู่ในระดับต่ำ ส่วนการศึกษารายได้ อาชีพ ประสบการณ์การเป็นผู้นำ การเป็นสมาชิกกลุ่ม และการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกับ บทบาทสตรีในการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้ รัฐบาลควรปรับปรุงแก้ไข ระเบียบ กฎเกณฑ์และข้อบังคับทางสังคมให้มีลักษณะที่เป็นการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ และการ มีส่วนร่วมในสังคมของสตรีให้มากขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้แก่นักเรียน ซึ่งใน อนาคตเป็นผู้ที่จะต้องมียบทบาทในการบริหารจัดการท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควร มีการประชาสัมพันธ์ถึงบทบาทหน้าที่การบริหารจัดการและการดุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วน

ร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการปกครองแบบมีส่วนร่วม ตามหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย

วิฑูร ข้าเจริญ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการและครอบครัวกองบิน 41 กองพลบินที่ 3 กองบัญชาการยุทธทางอากาศ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วยข้าราชการและครอบครัวกองบิน 41 มีระดับความรู้พื้นฐานทางการเมือง ความสนใจทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องมาจากประชากรที่กำหนดศึกษาส่วนใหญ่ คนระดับกลางมีระบบสวัสดิการที่ดีจึงไม่สนใจผลประโยชน์ที่จะได้รับจากระบบการเมือง ส่วนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้พื้นฐานทางการเมือง ความสนใจทางการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่าความรู้พื้นฐานทางการเมืองและความสนใจทางการเมืองมีความสัมพันธ์เชิงบวก กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทางการเมือง มักจะไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเนื่องจากมีการศึกษาสูงฐานะมั่นคง โดยส่วนมากมักจะเป็นผู้วิจารณ์เสนอแนะในประเด็นต่างๆ กรณีของผู้ที่มีความสนใจทางการเมืองมีแนวโน้มจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า เนื่องจากมองเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับ

ศติยาวัฒน์ สุวรรณศรี (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษากรณีอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทุกด้านอยู่ในระดับ ปานกลาง โดยเรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการตรวจสอบการเลือกตั้งด้วยส่งเสริมให้ประชาชนสนใจการเมือง ด้านส่งเสริมความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน และด้านการส่งเสริมในกระบวนการจัดการเลือกตั้ง

บุญเทียน จันสุข (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลกมลาไสย ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงจบการศึกษาระดับอนุปริญญา ปวส. หรือเทียบเท่า รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ปวช. หรือเทียบเท่า มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ด้าน คือ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบ

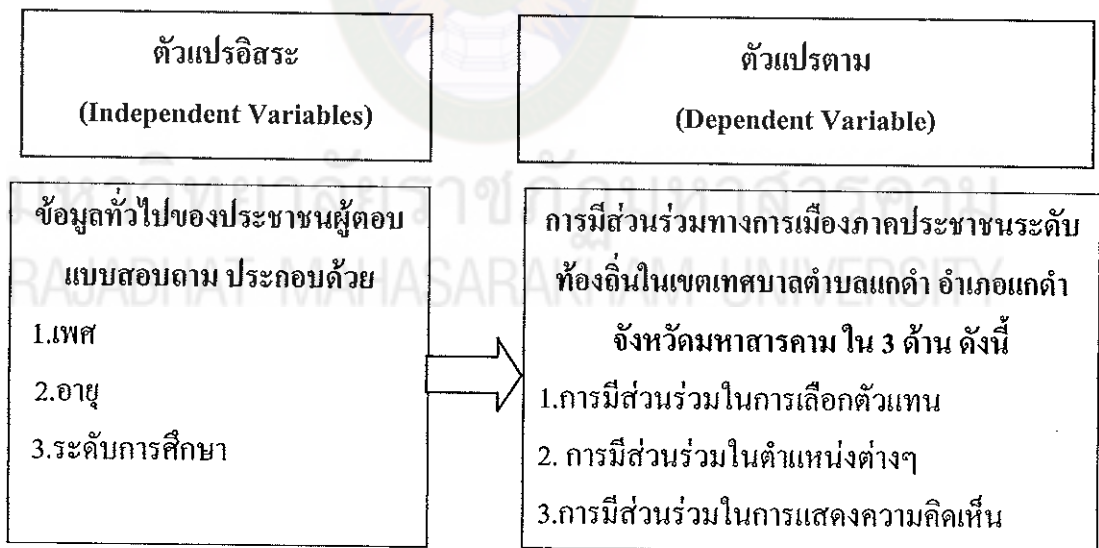
เรียบร้อย มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการวางแผนการส่งเสริม การลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมนอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนที่มีความแตกต่างกันเรื่องเพศ และระดับการศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาลโดยรวม ไม่แตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นดังกล่าวแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โกมินทร์ กุลเวชกิจ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัย พบว่า 1.) ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด และการมีส่วนร่วมทางการเมืองรายด้านอยู่ในระดับน้อยและน้อยที่สุด เรียงค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากมากไปหาน้อยคือ การเลือกตั้ง การมีกิจกรรมในกลุ่มการเมือง การแสดงความคิดเห็น การรวมกลุ่มผลประโยชน์ และการแสดงออกซึ่งความต้องการต่างๆ 2.) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน พบว่าไม่แตกต่างกันทางสถิติโดยมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งเพศชาย และเพศหญิง มีส่วนร่วมทางการเมืองใกล้เคียงกัน ส่วนระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนระหว่างอายุ 3 กลุ่ม คือ อายุ 18-33 ปี อายุ 34-49 ปี และอายุ 50 ปีขึ้นไป ไม่แตกต่างกันทางสถิติ ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในด้านการศึกษาทั้ง 4 ระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และอนุปริญาขึ้นไป มีความแตกต่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ จำนวน 1 คู่ คือ ระหว่างระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กับระดับอนุปริญาขึ้นไป ส่วนคู่อื่นมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนระหว่างอาชีพทั้ง 3 อาชีพ คือ เกษตร/รับจ้าง ค้าขาย/ธุรกิจ และรับข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีความแตกต่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 1 คู่ คือ ระหว่างอาชีพเกษตรกร/รับจ้าง กับอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ส่วนคู่อื่น มีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนระหว่างท้องถิ่นที่อยู่ ทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 โดยหมู่ที่สามมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าหมู่ที่1,2 ส่วนคู่อื่นมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน 3.) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปของประชาชนพบว่า มีความเห็นและข้อเสนอแนะอย่างหลากหลาย จำนวน 8 หัวข้อ เรียงความถี่ของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากมากไปหาน้อย 5 อันดับแรก คือ เทศบาลควรมีการ

พัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบให้ดีขึ้นทุกๆด้าน เช่น การริเริ่มการดำเนินงาน การวางแผนการดำเนินงาน การดำเนินงาน การประเมินผลการดำเนินงาน โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยต้องการให้เทศบาลพัฒนาชุมชนโดยการทำความสะอาดของทางเดินเท้าและถนนให้สะอาดมากยิ่งขึ้น ควรจัดให้มีที่พักผู้โดยสาร และรถประจำทางให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ควรปรับปรุงภูมิทัศน์ในเขตเทศบาลให้ดูสวยงามเป็นเมืองน่าอยู่ และเป็นที่น่าสนใจของประชาชนที่เดินทางผ่านสัญจรไปมาจะได้เป็นบ้านเมืองตัวอย่างแก่ชุมชนอื่น และต้องการให้เทศบาลช่วยเหลือเบี้ยยังชีพแก่คนพิการ และคนชราให้ทั่วถึง เพื่อคนเหล่านี้จะได้มีชีวิตที่ดีขึ้น และดำรงชีวิตอย่างมีความสุขเหมือนคนปกติทั่วไป

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม สามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังแผนภูมิภาพที่ 4

แผนภูมิที่ 4 กรอบแนวความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)